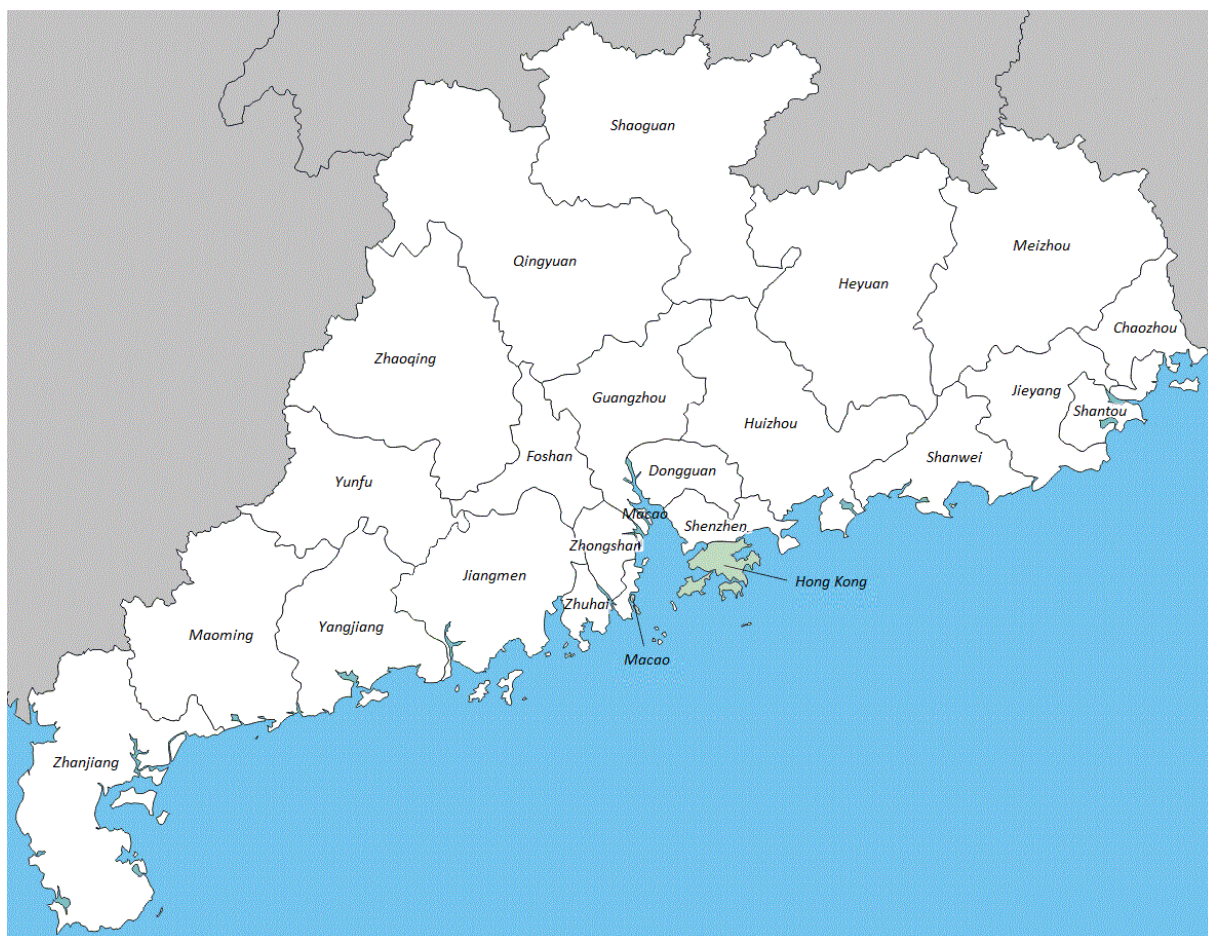

Evaluatie vriendschapsrelatie

Provincie Utrecht – Provincie Guangdong

Februari 2020

Deze evaluatie is opgesteld door Equimira
in opdracht van en samenwerking met de Provincie Utrecht

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding en verantwoording	7
2. Evaluatie	8
2.1. Doel	8
2.2. Hoofdvraag	8
3. Provincie Utrecht en provincie Guangdong	9
4. Vriendschapsverdrag	11
4.1. Essentie van vriendschapsverdragen	11
4.2. Historisch overzicht van de relatie Utrecht - Guangdong	11
4.3. Overige vriendschapsbanden	13
5. Resultaten en bevindingen	14
5.1.1. Investerings	14
5.1.2. Handel	15
5.1.3. Cultuur en toerisme	16
5.1.4. Onderwijs	17
5.1.5. Duurzaamheid:	17
5.1.6. Life Sciences & Health (LSH):	18
5.1.7. Media	19
6. Mensenrechten en cybersecurity	20
6.1. Mensenrechten	20
6.2. Cybersecurity	22
7. Conclusie	24
8. Overwegingen	26
Appendix 1: Mindmap Utrechtrelaties	27
Appendix 2: Chinarelaties overige provincies	28
Appendix 3: Overzicht handelsdelegaties en bezoeken	29
Appendix 4: Resultaten	32

Samenvatting

Inleiding

In september 2019 is door Provinciale Staten een motie aanvaard om na de missie van de provincie Utrecht naar de zusterprovincie Guangdong in november 2019 'een brede evaluatie' uit te voeren naar de 25-jarige vriendschapsrelatie *'met daarin in ieder geval aandacht voor mensenrechten, alsook voor economische en duurzaamheidsaspecten'*. Dit gezien de andere kijk die China lijkt te hebben op het gebied van privacy, digitale spionage en mensenrechten en in navolging van de China-strategie van het Rijk.

Conclusie

De conclusie die uit de evaluatie getrokken kan worden is dat de vriendschapsrelatie tussen Utrecht en Guangdong op economisch en cultureel gebied succesvol is geweest de afgelopen 25 jaar. De banden tussen beide provincies en de vele daarmee gepaarde bezoeken over en weer hebben geleid tot een toename van wederzijdse investeringen en de daarmee gecreëerde werkgelegenheid, culturele uitwisseling, samenwerking op het gebied van onderwijs en positionering van bedrijven en kennisinstellingen op elkaars markten. Daarnaast heeft de jarenlange band en contacten geleid tot vertrouwen en de mogelijkheid snel assistentie te krijgen bij het verkrijgen van informatie en bij het oplossen van problemen van bedrijven. De uitdagingen voor de toekomst en de rol die Guangdong daarin speelt, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid, bieden goede kansen voor Utrecht in de komende jaren. In de relatie worden mensenrechten en cybersecurity in Guangdong besproken met vertegenwoordigers aldaar.

Hoofdvraag

De hoofdvraag van de evaluatie luidt:

“Wat is de toegevoegde waarde van het vriendschapsverdrag van de provincie Utrecht met Guangdong, met het oog op de huidige (geo)politieke, maatschappelijke, culturele en economische context van zowel Utrecht als Guangdong, ook in de relatie tot nieuwe Chinastrategie van het Rijk? Is er, alles in ogenschouw nemend, aanleiding om het vriendschapsverdrag stop te zetten of aan te passen?”

China is een belangrijke speler op de wereldmarkt geworden, op het gebied van handel, investeringen, en vele andere terreinen. Het vriendschapsverdrag met Guangdong geeft Utrecht een voorsprong waar het gaat om samenwerking op divers gebied in die provincie en daarmee heeft het toegevoegde waarde voor de Utrechtse bedrijven en kennisinstellingen. Daarnaast geeft het Utrecht de mogelijkheid activiteiten makkelijker uit te breiden naar gebieden buiten Guangdong.

Het hebben van een langdurige vriendschapsband met samenwerking op divers terrein geeft de Provincie Utrecht daarnaast de benodigde context om ook onderwerpen waarover van mening wordt verschild -zoals mensenrechten en cybersecurity- in Guangdong te bespreken. Zonder deze context zal dit niet (langer) mogelijk zal zijn gezien het ontbreken van deze benodigde context en de geïsoleerde positie waarin Utrecht zich dan t.a.v. Guangdong zou bevinden. Hierdoor heeft de vriendschapsband toegevoegde waarde; het biedt Utrecht de mogelijkheid om de beoogde doelen uit het coalitieakkoord, de economische Visie 2020 en de doelstellingen tot 2023 te realiseren. Tevens sluit het aan op de Chinastrategie van het Rijk: *'Het kabinet is constructief-kritisch ten aanzien van China. Het wil op basis van gedeelde belangen met China samenwerken, met oog voor*

ideologische verschillen'.¹ Het kabinet heeft daarnaast aangegeven² pal voor de universaliteit en ondeelbaarheid van mensenrechten te staan en de mensenrechtensituatie in China op verschillende manieren aan de orde te stellen, waaronder bilateraal, multilateraal/VN-verband, in EU-verband, met bedrijven en met lokale overheden. T.a.v. de laatste groep is aangegeven dat er met hen in gezamenlijkheid wordt gezocht naar effectieve manieren waarop zij in hun contacten met China aandacht kunnen besteden aan de mensenrechten.

Overwegingen voortkomend uit de evaluatie

Het al dan niet voorzetten van het vriendschapsverdrag zal een afweging moeten zijn van het belang van de voor- en nadelen van de relatie, gekoppeld aan de mogelijkheden en onmogelijkheden die de relatie biedt de doelen van de Provincie Utrecht te verwezenlijken op economische, cultureel en maatschappelijk gebied.

Er zijn argumenten voor het continueren van de vriendschapsrelatie en tevens argumenten om deze relatie te beëindigen. Dat is een ingewikkeld vraagstuk omdat de argumenten voor en tegen ongelijksoortig zijn; principiële argumenten zijn van een andere orde dan meer praktische argumenten. Samengevat zijn de argumenten voor en tegen:

Argumenten voor:

- Economische kansen: China is een grote en interessante markt voor de provincie, bedrijven en kennisinstellingen en een van de belangrijkste spelers op de wereldmarkt.
- Het bedrijfsleven van de provincie Utrecht kan niet om de tweede grootste economie ter wereld heen. De provincie is van meerwaarde zijn door hen te faciliteren bij hun contacten.
- Guangdong kent goeddeels vergelijkbare uitdagingen op het gebied van 'Gezond Stedelijk leven'. Guangdong en Utrecht kunnen van elkaar leren en wederzijds samenwerken om tot oplossingen te komen die voor beide partijen van belang zijn.
- Dialoog (engagement) vergroot de kans op invloed en maakt het ook mogelijk zaken als bijvoorbeeld de mensenrechten aan te kaarten.
- Door de langjarige vriendschapsband -en daarmee vertrouwensband- worden deuren sneller en makkelijker geopend en vinden inhoudelijk gedreven missies plaats.

Argumenten tegen:

- Diverse partijen geven aan dat de mensenrechten in China worden geschonden en dat de situatie verslechtert. Waarom zou men met China zaken willen doen?
- Er is veel bewijs dat Chinese bedrijven en de overheid zich schuldig maakt aan bedrijfsspionage en aan schending van de privacy. Dat is schadelijk voor bedrijven en burgers in Nederland.
- Door het op illegale manier verkrijgen van technologische kennis en oneerlijk gebruik van intellectueel eigendom ontstaat valse concurrentie voor bedrijven in de regio Utrecht.

¹ Beleidsnota "Nederland-China: een nieuwe balans"

² Kamerbrief 11 november van Minister Blok, referentie BZDOC-940412845-56

Opties voor de toekomst

- Het voortzetten van de relatie kan voordeel opleveren voor beide partijen op economisch en cultureel gebied en de mogelijkheid geven maatschappelijke onderwerpen bespreekbaar te maken en/of te houden. Mocht hiervoor gekozen worden dan is het aan te bevelen om -net als bij het besluit in 2010 t.a.v. de intensivering van aandacht voor acquisitie- op alle componenten uit het vriendschapsverdrag met Guangdong een duidelijke doelstelling en doelen te formuleren per sector of aandachtspunt, en deze te uit te werken in een (meerjaren)strategie, idealiter met evaluatiemomenten.
- Het beëindigen van de relatie zal een duidelijk signaal afgeven, waarmee evenwel de mogelijkheid maatschappelijke onderwerpen te bespreken zal verdwijnen. Het zal ook het Kabinet een speler minder geven in haar beleid onderwerpen als mensenrechten op alle fronten aan de orde te stellen. Daarnaast is de vraag in hoeverre de economische en culturele uitwisselingen hinder zullen ondervinden voor nu en de toekomst en wat dit zal betekenen voor de internationalisatiedoelen. Mocht hiervoor gekozen worden dan is het van belang te weten dat de relatie, eenmaal verbroken, waarschijnlijk niet meer of zeer moeilijk kan worden hersteld, mocht daar in de toekomst behoefte aan zijn. Het verbreken van een relatie in een jubileumjaar zal daarnaast zeker hard aankomen.
- Naast bovenstaande mogelijkheden is er nog een derde 'optie'; een zogenaamde slapende relatie. Binnen een aantal bestaande zusterrelaties vinden weinig tot geen activiteiten meer plaats. Dit is veelal het gevolg van verminderde mogelijkheden, synergie en aandacht en niet zozeer door een bewust besluit. Door de banden niet te verbreken geeft het de partijen de mogelijkheid de samenwerking op elk gewenst moment weer te intensiveren, indien daartoe aanleiding is.

1. Inleiding en verantwoording

De provincie Utrecht heeft sinds 1995 een vriendschapsverdrag met de Chinese provincie Guangdong. Deze werd gesloten op initiatief van het Rijk; meerdere provincies kregen destijds het verzoek een zusterrelatie aan te gaan, elk met een andere regio in China. Zo ontstond er een netwerk van vriendschapsbanden, verspreid over China en Nederland.

De relatie focuste zich in de beginjaren op een breed scala van activiteiten. In 2010 besloot Gedeputeerde Staten (GS) het verdrag meer economisch in te zetten, met als focusdoelen enerzijds meer Chinese bedrijven naar de regio te halen en anderzijds Utrechtse bedrijven te ondersteunen bij hun zakelijke relaties richting het land.

China is inmiddels uitgegroeid tot een wereldmacht. Er zijn veel Chinese bedrijven die een vestiging in Nederland hebben geopend en andersom voeren Nederlandse bedrijven handel met China. Tegelijkertijd investeert de Chinese overheid in infrastructurele projecten over de gehele wereld, loopt het voorop als het om digitale toepassingen gaat en is het een van de belangrijkste importerende landen voor Nederland.

De verbondenheid van overheid en bedrijfsleven in China en verwevenheid van handel, investeringen, import en digitale ontwikkelingen over de gehele wereld, roept de vraag op dit allemaal wel zo wenselijk is. De Chinese regering lijkt een andere kijk te hebben dan wij op onder meer privacy, digitale spionage en op het in ruil voor investeringen 'kopen' van politieke invloed. Daarnaast is China een land waar de mensenrechten regelmatig in het gedrang komen. Dit alles was voor het Kabinet een reden om in het voorjaar een China-strategie te publiceren. Daarin is bepaald hoe de Nederlandse overheid zich tot China verhoudt. Samenvattend: *'Het kabinet is constructief-kritisch ten aanzien van China. Het wil op basis van gedeelde belangen met China samenwerken, met oog voor ideologische verschillen'*.

De laatste tijd bleek dat continuering van de vriendschapsband niet vanzelfsprekend is voor Provinciale Staten. De aanleiding was de in toenemende mate negatieve aandacht voor China, met berichten over verslechterende mensenrechten, de opstand in Hongkong tegen te veel Chinese inmenging in deze stad en het gevaar van spionage en diefstal van technologie en intellectueel eigendom. In september is door Provinciale Staten derhalve een motie aanvaard naar aanleiding van de destijds op handen zijnde handelsmissie naar Guangdong in november 2019. De strekking van de motie was dat na de missie *'een brede evaluatie'* zou worden uitgevoerd van de vriendschapsrelatie van Utrecht met Guangdong, *'met daarin in ieder geval aandacht voor mensenrechten, alsook voor economische en duurzaamheidsaspecten'*³.

Deze evaluatie richt zich op de vriendschapsrelatie die de basis vormt voor activiteiten die daaruit voortvloeien, als uitgaande (handels)missies naar, en inkomende missies vanuit China. Deze evaluatie is gemaakt door Equimira op verzoek van de Provincie Utrecht o.b.v. input van de Provincie, openbare bronnen en gesprekken met andere partijen.

³ PS2019PS_Motie 56 vreemd aan de orde van de dag handelsmissie China, ingediend door ChristenUnie e.a. AANVAARD

2. Evaluatie

2.1. Doel

Deze evaluatie beoogt een overzicht te geven van de activiteiten en resultaten van de afgelopen 25 jaar, teneinde Provinciale Staten (PS) in staat te stellen een afgewogen besluit te kunnen nemen voor het al dan niet voortzetten van de vriendschapsrelatie met de provincie Guangdong.

In de evaluatie komen alle aspecten van de verhouding tussen beide provincies en verschillende zienswijzen aan bod, alsmede de nationale en internationale context, waaronder bijvoorbeeld de Chinastrategie van het Rijk. Nadat de evaluatie is afgerond zal er een debat in Provinciale Staten plaatsvinden (dat tevens onderdeel uitmaakte van de eerdergenoemde motie uit September 2019).

2.2. Hoofdvraag

De hoofdvraag van de evaluatie luidt:

“Wat is de toegevoegde waarde van het vriendschapsverdrag van de provincie Utrecht met Guangdong, met het oog op de huidige (geo)politieke, maatschappelijke, culturele en economische context van zowel Utrecht als Guangdong, ook in de relatie tot nieuwe Chinastrategie van het Rijk? Is er, alles in ogenschouw nemend, aanleiding om het vriendschapsverdrag stop te zetten of aan te passen?”

Hierbij zal de evaluatie ingaan op het eerste gedeelte van de hoofdvraag teneinde PS in staat te stellen een besluit te nemen zoals omschreven in het tweede gedeelte van de hoofdvraag.

3. Provincie Utrecht en provincie Guangdong

Utrecht

Op het gebied van internationaal zaken doen werkt de provincie Utrecht onder de naam Utrecht Region samen met de gemeenten Amersfoort en Utrecht onder de naam Team Trade en Invest (wordt onderdeel van de ROM). In de jaarplannen van het Team Trade en Invest, vastgesteld door GS, staat dat de provincie zich richt op 7 focuslanden waaronder China. In de aanloop naar de ROM richt de provincie Utrecht zich binnen het Team –naast de VS, Japan, India en het Verenigd Koninkrijk– vooral op China (mede vanwege het vriendschapsverdrag). De gemeenten Amersfoort en Utrecht houden zich met name met Duitsland en Taiwan bezig.

Team Trade en Invest heeft als taak om enerzijds buitenlandse bedrijven aan te trekken naar Utrecht Region (Invest) en om de lokale bedrijven te helpen te exporteren naar het buitenland (Trade). Hierbij wordt tevens in nationaal verband samengewerkt met andere regio's en het Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA)

De Provincie Utrecht is via Team Trade en Invest lid van Trade and Innovate NL, waarin zij samen met andere regio's en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) aan tafel zit om krachten te bundelen in de focuslanden China, Duitsland en de V.S.

In China spelen -meer dan in andere landen- contacten op bestuurlijk niveau een rol, gezien de rol van de overheid in dat land. Om die reden zet de Provincie in op bestuurlijke reizen naar dat land. In China is contact met het Consulaat-generaal Guangzhou in de provincie Guangdong, voor ondersteuning tijdens de missies.

Als laatste onderhoudt de provincie goede contacten met Nederlandse en Chinese bedrijven in de regio, kennisinstellingen als de Universiteit Utrecht, Het Universitair Medisch Centrum Utrecht, het Utrecht Science Park, culturele instellingen en overige stakeholders.

Guangdong

De provincie Guangdong ligt in het zuidoosten van China in de zogenoemde Greater Bay Area rondom Hong Kong en heeft circa 120 miljoen inwoners. De hoofdstad van de provincie is Guangzhou (vroeger beter bekend als Canton). De Provincie heeft het grootste GDP van China⁴ en een economie ter grootte van Mexico.

Guangdong was het eerste provincie in China waar Deng Xiaoping in de opendeurpolitiek begon, in 1978, en waar de economie zich zeer snel ontwikkeld heeft. Guangdong heeft het hoogste GDP van alle provincies in China. Guangdong heeft vriendschapsverdragen met 49 andere provincies in de wereld afgesloten. Naast Utrecht met o.a. met Nieuw-Zuid-Wales in Australia, Massachusetts, Hawaii en Michigan in de V.S., British Columbia, Alberta, Nova Scotia in Canada, Beieren in Duitsland, Provence-Alpes-Cote d'Azur in Frankrijk en het Kanton Zurich in Zwitserland.

⁴ Voor het 31^e jaar op rij. Bron: Guangdong Foreign Affairs Office, 2020

Ontwikkelingen en uitdagingen

Wereldwijd is China zeer sterk aan het inzetten op Healthy Urban Living of Gezond Stedelijk Leven, net als in Utrecht. Guangdong focust ook op dit thema en tevens op duurzaamheid. Guangdong heeft het verbeteren van de levensstandaard in Guangdong ook opgenomen in hun ontwikkelingsplan voor Guangdong tot 2022 e.v. als een van de doelstellingen.

Op milieugebied heeft Guangdong tot aan 2018 meer dan 20,000 zwaar vervuilende bedrijven gesloten, na het monitoren van grond- en grondwatervervuiling. De overheid van Guangdong heeft daarnaast een aantal jaar geleden een driejarenplan gepubliceerd (2018-2020) om emissies te reduceren.

In Guangdong maakt de traditionele maakindustrie plaats voor geavanceerde maakindustrie en worden industrieterreinen getransformeerd tot 'resource-sharing' faciliteiten en worden er bedrijventerreinen geselecteerd voor circulaire renovatie.

De stad Shenzhen met 17 miljoen inwoners zet in op volledig elektrisch vervoer. Inmiddels rijden er 20.000 bussen op elektriciteit en wordt de stad als levend laboratorium gebruikt en dient het als voorbeeld voor de rest van China. Het werd in 2016 door adviesbureau McKinsey & Co. de meest duurzame stad van China genoemd. Door verbeteringen aan te brengen in openbaar vervoer, openbare investeringen in openbare bussen en groenvoorziening heeft de stad haar luchtverontreiniging met meer dan 50% verminderd in 10 jaar.

Naast de voertuigen voor het openbaar vervoer en de langeafstandsbussen, wil China voornamelijk vrachtwagens met brandstofcellen gaan uitrusten. Zo zullen de komende vijf jaar niet minder dan 100.000 voertuigen op waterstof worden geproduceerd en tegen 2030 moeten dat er 1 miljoen zijn. SHV, een bedrijf uit Utrecht, heeft als eerste buitenlandse bedrijf in Guangzhou een waterstoftankstation in Guangzhou neergezet en is van plan om dit concept uit te rollen over heel China.

4. Vriendschapsverdrag

4.1. Essentie van vriendschapsverdragen

Van origine was het uitgangspunt van een vriendschapsverdrag of zusterrelatie om een samenwerkingsverband aan te gaan met een andere regio, provincie of stad om vriendschap en wederzijds begrip tussen beide partijen te ontwikkelen en stimuleren. Beide partijen hadden vaak een gelijksoortige achtergrond, bijvoorbeeld op het gebied van cultuur, historie, geografische karakteristieken, etc. De eerste zusterstadrelatie werd gesloten in Europa in 1920.

In de loop der jaren werd de wens om samenwerking en wederzijds voordeel te bewerkstelligen steeds groter, en vanaf de jaren '60 en '70 begon de focus te veranderen naar internationale handel en economische samenwerking. In de steeds internationale wordende wereld werd kennis over andere landen steeds belangrijker, vooral ook voor bedrijven, en zusterrelaties werden hierin een belangrijk middel.

Vandaag de dag zijn internationale handel en economische samenwerking vrijwel altijd onderdeel van zusterrelaties. Daarnaast is de interpretatie van het hebben van een gelijksoortige achtergrond iets flexibeler geworden: zo zien we inmiddels ook partnerships tussen steden en districten, provincies en districten, en provincies en steden.

Een zusterrelatie kan leiden tot diverse samenwerkingen van overheden, bedrijven en kennisinstellingen op divers gebied. In China, waar zakendoen veel tijd kost, is het voor Nederlandse bedrijven een goede manier om het land (snel) te leren kennen via een dergelijke zusterrelatie. De overheid heeft veelal al jaren geïnvesteerd in de relatie en kent de weg en de mensen. Door gebruik te maken van deze kennis en gebruik te maken van het aanwezige netwerk⁵ kunnen bedrijven en kennisinstellingen veel sneller toegang krijgen tot de juiste counterparts.

4.2. Historisch overzicht van de relatie Utrecht - Guangdong

Medio jaren 80 van de vorige eeuw was de economische situatie in Utrecht slecht; er was weinig tot geen economische groei, er was een hoge werkloosheid en er waren in Utrecht i.t.t. een aantal andere Nederlandse regio's, nauwelijks internationale relaties, terwijl de globalisatie al behoorlijk op gang was gekomen.

De provincie Utrecht nam destijds het initiatief tot internationaal beleid, met name gericht op de versteviging van handelsrelaties tussen Utrechtse bedrijven en instellingen met buitenlandse bedrijven en instellingen en acquisitie van buitenlandse investeringen in bepaalde geselecteerde sectoren. Dit beleid werd in nauwe samenwerking en met ondersteuning van de ministeries van Buitenlandse zaken, Economische zaken, de Utrechtse gemeenten en het bedrijfsleven uitgevoerd.

⁵ Voor een overzicht van de relaties van Utrecht uit 2014, zie de Mindmap in Appendix 1

Op verzoek van het ministerie van Buitenlandse zaken bracht de toenmalige Commissaris van de Koning (CvdK) Utrecht in 1988 een kort kennismakingsbezoek aan de gouverneur van Guangdong⁶ op uitnodiging van de autoriteiten aldaar. Het bezoek werd o.a. gebruikt om op hoog niveau bij het provinciaal bestuur van Guangdong ondersteuning te vragen bij de ontwikkelingen en de oplossing van een aantal problemen waarmee Joint Ventures van AKZO Nobel in Guangdong mee kampte. Ook in latere jaren heeft de provincie Utrecht individuele bedrijven kunnen helpen bij het zakendoen met de Chinese overheid; zo kreeg een Nederlands bedrijf de vergunningen voor de bouw van een fabriek waar al zeer lang op gewacht werd, nadat de CvdK dit ter sprake had gebracht bij de autoriteiten.

Na een periode van bekoeling van de relatie tussen Nederland en China door het Tiananmenincident in 1989 werd in 1992 weer een handelsreis ondernomen door Staatssecretaris Andriessen. In 1993 opende Staatssecretaris Yvonne van Rooy een Nederlands steunpunt in Guangdong waarin de Provincie Utrecht participeerde, de Holland Trade Promotion Foundation Guangzhou Office.

De hernieuwde toenadering tot China en tevens door diverse activiteiten van het Utrechtse bedrijfsleven in Guangdong zorgde in 1995 tot het ondertekenen van het vriendschapsverdrag. Daarmee kreeg de provincie een voor Nederland belangrijke vriendschapsrelatie in handen met één van de grootste en rijkste provincies van China.

Het oorspronkelijke vriendschapsverdrag in 1995 had een brede insteek van uitwisseling tussen de provincies Guangdong en Utrecht op cultureel, politiek, maatschappelijk en economisch gebied. In 2013 werd het vriendschapsverdrag aangepast met als doel meer focus op, en een impuls te geven aan, wederzijdse investeringen, handel en samenwerking tussen bedrijven in beide landen. Tot deze focus werd al in 2010 besloten⁷. Deze inzet werd meer gericht op economische activiteiten hoewel er ook nog steeds sprake was en is van een culturele uitwisseling.

Na afloop van de ontmoeting in 2015 tussen de twee gouverneurs tekenden zij een gezamenlijke verklaring voor verdieping van vriendschappelijke betrekkingen tussen beide provincies. Beide partijen gingen door met uitwisseling en samenwerking op de volgende terreinen: handel en investeringen; milieubescherming; gezondheidszorg; energie; biotechnologie; creatieve industrie; wetenschappelijk onderzoek; onderwijs; cultuur en toerisme.

Door de jaren heen is de focus dus telkens veranderd en/of gefinetuned, op beleidsterreinen die voor beide partijen belangrijk waren of nog zijn. Sinds 2015 hebben beide provincies ook een focus op 'Gezond Stedelijk Leven'. De gelijksoortige vraagstukken en uitdagingen in beide gebieden om te komen tot een betere leefomgeving in de toekomst geeft synergie. Bedrijven, kennisinstellingen en culturele

⁶ Samengevat uit "Historisch overzicht relatie Utrecht – Guangdong sinds 1988, Drs. Paul PC Rupert, Bestuursadviseur Internationale Zaken, 31 maart 2014

⁷ Statenbrief 2010int264501, 9 november 2010

instellingen in beide provincies kunnen hun voordeel doen door uitwisseling van kennis en wederzijdse samenwerking.

Als belangrijke speler op de wereldmarkt is China ook aantrekkelijk voor deze partijen:

- als afzetmarkt is het een enorm grote speler waar westerse bedrijven graag hun producten afzetten of hun diensten aanbieden.
- als talent pool is het een interessante markt voor kennisinstellingen om studenten te werven en voor bedrijven om gekwalificeerd personeel te werven.
- Voor Utrechtse culturele instellingen is Guangdong een interessante partner voor (museale) samenwerking.
- als belangrijke speler op het gebied van mondiale vraagstukken is het een belangrijke partner voor samenwerking op divers terrein.

De vriendschapsband -en daarmee vertrouwensband- draagt ertoe bij dat op bovenstaande terreinen de juiste deuren sneller en makkelijker geopend worden voor Utrechtse partijen die in Guangdong zaken willen doen.

Om de vriendschapsband te onderhouden wordt eens per twee jaar een uitgaande handelsmissie naar Guangdong georganiseerd⁸. In het tussenliggende jaar ontvangt Utrecht inkomende missies. Inkomende delegaties uit China dragen bij aan nieuwe contacten en netwerken voor Utrechtse bedrijven. Ook faciliteert provincie Utrecht daarmee de uitwisseling met Guangdong op duurzaamheid en circulaire economie.

4.3. Overige vriendschapsbanden

In Nederland zijn momenteel meer dan 50 verschillende relaties tussen Nederlandse provincies en steden met Chinese provincies, steden en districten (die in sommige gevallen veel groter zijn dan de Nederlandse counterpart). In Nederland hebben alle Provincies een zusterband met een Chinese counterpart (in sommige gevallen met meerdere) behalve Zeeland. Alle overheden richten zich op economische samenwerking, waarbij naast het topsectorenbeleid ook vaak toerisme en onderwijs een rol speelt. In veel gevallen is er ook een focus op het aantrekken van Chinese investeringen en in sommige gevallen op culturele samenwerking.

In Appendix 2 staat een kort overzicht met verschillen per provincie op het gebied van uitgaven, beschikbare FTE en insteek.

Naast de Provincie Utrecht zijn er ook steden actief in de Provincie Guangdong. Zo zijn de steden Almere, Den Haag en Rotterdam actief in de stad Shenzhen en heeft Sittard-Geleen een band met de stad Maoming in het zuidwesten van Guangdong. Daarnaast zijn er initiële contacten geweest tussen Purmerend en de stad Jiangmen. Utrecht Science Park heeft daarnaast in de regio verder een samenwerking met het Hong Kong Science Park en de Universiteit Utrecht werkt samen met verschillende universiteiten in Hong Kong.

⁸ Voor een overzicht van uitgaande handelsmissies en inkomende delegaties, zie Appendix 3

5. Resultaten en bevindingen

Onderstaand een kort algemeen overzicht van resultaten -uitgesplitst in investeringen, handel, cultuur en onderwijs- en een overzicht van huidige ontwikkelingen en de kansen die dit Utrecht kan bieden voor de toekomst. Voor een uitgebreid overzicht van de resultaten, zie Appendix 4.

5.1.1. Investerings

In 2010 constateerden GS n.a.v. de deelname aan de Wereld Expo in Shanghai: “.. *dat de Provincie Utrecht Chinese investeringen in Utrecht kan stimuleren en deuren kan openen voor Chinees-Utrechtse samenwerking*”. Er werd besloten om acquisitie binnen het vriendschapsverdrag met Guangdong te intensiveren. In november 2013 gingen GS daartoe een structurele samenwerking aan met DOFTEC (Department of Foreign Trade & Economic Cooperation) Guangdong aan, met als doel wederzijdse investeringen, handel en samenwerking tussen bedrijven in beide provincies een impuls te geven.

In de Economische Visie van de Provincie Utrecht 2020⁹ werd aangegeven dat de provincie in de periode tot 2020 te maken zou krijgen met een aantal internationale ontwikkelingen, waaronder het belang van innovatie en creativiteit voor de ontwikkeling van Westerse economieën. Ook werd o.a. doorzettende economische clustervorming rond specifieke kennisintensieve bedrijven genoemd, een meer voelbaar internationaal speelveld en een groter belang van duurzame ontwikkeling. Gedacht werd daarom aan het stimuleren van het creëren van een aantrekkelijk internationaal klimaat voor de kenniswerkers, aan investeringen in ondersteunende voorzieningen en aan acquisitie van nieuwe bedrijven. Het Uitvoeringsplan Internationale Acquisitie 2012-2015, een uitwerking van de Economische Visie 2020, stelde dat bij acquisitie van kennisintensieve buitenlandse bedrijven gekozen werd voor een proactieve benadering van bedrijven in de kernsectoren life sciences, creatieve industrie en duurzaamheidseconomie.

Tussen 2010 en 2020 werden 15 investeringsprojecten uit China gerealiseerd ter waarde van 17,56 miljoen euro met werkgelegenheid voor 134 mensen. Het deel hiervan uit Guangdong was: 12 miljoen Euro en werkgelegenheid voor 82 mensen¹⁰. Er zijn geen cijfers voorhanden t.a.v. de hieraan gerelateerde indirecte werkgelegenheid.

Tussen eind 2012 en eind 2017 is het aantal Chinese bedrijven in Nederland bijna verdubbeld, van 245 naar 470. De toegevoegde waarde van Chinese bedrijven aan de Nederlandse economie is in dezelfde periode bijna verviervoudigd tot ruim 1 miljard euro, ofwel 2% van de totale toegevoegde waarde door bedrijven van buiten de EU¹¹. De Provincie Utrecht staat op de 5de plek in Nederland waar het gaat om het aantal door

⁹ Focus op Kennis en Creativiteit, Economische Visie provincie Utrecht 2020, september 2011

¹⁰ Database Achilles van NFIA en Invest Holland

¹¹ <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2019/42/aantal-chinese-bedrijven-in-nederland-verdubbeld>

Chinese bedrijven gecreëerde banen: op dit moment zijn er in totaal 32 Chinese bedrijven in de provincie Utrecht gevestigd met 1135 werknemers in dienst.

De doelstelling van het Team Trade en Invest, een samenwerking tussen de gemeente Amersfoort en Utrecht en de provincie Utrecht, is het aantal banen in de regio te laten toenemen. Deze banen zullen moeten worden gecreëerd door buitenlandse bedrijven en toegenomen export. Team Trade en Invest richt zich op een beperkt aantal landen waaronder China. Binnen de strategie is gekozen voor sectoren die onder de paraplu vallen van Groen, Gezond en Slim¹². Wanneer we kijken naar de Chinese bedrijven die in Utrecht investeren vindt er een verschuiving plaats richting bedrijven die passen in dit genoemde kader 'Groen, Gezond en Slim'.

China heeft wereldwijd inmiddels de 3^e plaats ingenomen (overgenomen van Japan) als belangrijkste bronland voor buitenlandse investeringen¹³, na de Verenigde Staten en Duitsland. Er wordt verwacht dat buitenlandse investeringen de komende jaren verder substantieel zullen groeien, met een sterk potentieel in voor Utrecht relevante sectoren: Fintech, e-Health, AI, MedTech. Bedrijven uit opkomende markten als China en India zullen in de toekomst waarschijnlijk een nog meer prominente bron worden van buitenlandse investeringen, zowel t.a.v. Greenfield¹⁴ alsook M&A (Mergers and Acquisition)¹⁵.

5.1.2. Handel

Sinds het begin van de relatie is er een focus op handel geweest. Guangdong was een van de motoren van de Chinese economie en werd gekenmerkt als productiewerkplaats van de wereld. Nederland is momenteel China's op een na grootste handelspartner binnen de EU, terwijl China de op een na grootste niet-Europese handelspartner voor Nederland is.

De goederenexport naar China is tussen 2001 en 2017 van 1 miljard naar ruim 11 miljard euro gegroeid, ofwel 2,4% van de totale Nederlandse goederenexport. De importen uit China zijn in diezelfde periode van 9 miljard naar ruim 36 miljard euro gegroeid, ofwel 8,8% van de totale Nederlandse goederenimport. De Nederlandse export van diensten naar China bedroeg in 2017 2,4 miljard, ofwel 1,2% van de totale Nederlandse dienstenexport. De import van diensten uit China bedroeg in 2017 3,6 miljard euro, ofwel 2% van de totale Nederlandse dienstenimport.¹⁶

De goederenexport (incl. wederuitvoer) vanuit de Provincie Utrecht naar China is in 2018 uitgekomen op 264 miljoen euro en is daarmee ruim verdubbeld ten opzichte van 5 jaar geleden, zo blijkt uit CBS cijfers. De Provincie Utrecht heeft hiermee na de Provincie

¹² Utrecht region, Plan Trade en Invest – Strategie, organisatie en werkplan 2019

¹³ IMB Global Location Trends report 2019

¹⁴ Het vanaf de grond (vanuit het niets) starten en opbouwen van de activiteiten van een nieuw bedrijf of nieuwe operatie

¹⁵ Future FDI Outlook, IBM PLI

¹⁶ Beleidsnota "Nederland-China: een nieuwe balans"

Overijssel de grootste exportgroei voor goederen gerealiseerd (144%). Ter vergelijking: de goederenexport naar de V.S. nam in diezelfde tijd toe met 81%.

Het is moeilijk een uitgebreid financieel overzicht te geven van de resultaten van de vriendschapsband op handel (en de werkgelegenheid die hiermee gemoeid ging), maar duidelijk is dat heel veel contacten zijn gelegd en dat missiedeelnemers in hun terugkoppeling erg tevreden zijn over de inspanningen van de Provincie Utrecht hen in Guangdong te introduceren. Meerdere deelnemers hebben daarbij aangegeven dat de contacten die zijn gelegd op hoog niveau met Chinese overheid en het bedrijfsleven zonder de provincie niet mogelijk waren geweest. Bovendien werd gezegd dat door de missie meerdere kleinere deelnemende bedrijven de juiste gesprekken hebben kunnen voeren, waar anders deuren waarschijnlijk voor hen gesloten waren gebleven.

5.1.3. Cultuur en toerisme

Op cultuurgebied zijn er in de afgelopen jaren een aantal uitwisselingen geweest die weer geleid hebben tot spin-off activiteiten. Ook is er synergie tussen de verschillende activiteiten.

Een tentoonstelling van museum van Speelklok tot Pierement met het Guangdong Museum of Art resulteerde in 2007 in een onverwacht groot succes: een recordaantal van 36.784 mensen bezocht de tentoonstelling. De contacten in Guangdong leidden vervolgens tot contacten met de Verboden Stad in Beijing, die weer resulteerde in een opdracht voor een restauratieproject en tentoonstelling van keizerlijke klokken. Ook werd de basis gelegd voor een inkomend bezoek van Chinese touroperators. Samen met het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC) ontving Museum Speelklok de 25 grootste Chinese touroperators uit de Provincie Guangdong om hen kennis te laten nemen wat Utrecht Chinese toeristen in Utrecht konden bieden. Chinese bezoekers reageerden enthousiast op de collectie van het Museum Speelklok en het bezoek gaf Utrecht een inzicht in hetgeen de Chinese toeristen interesseert.

Tijdens missies wordt vaak samengewerkt met Het Internationaal Franz Liszt Pianoconcours en de Cultuurtafel van de Economic Board Utrecht. Meerdere jonge Utrechtse musici hebben concerten kunnen verzorgen voor lokale netwerkpartners, de delegatie en enkele buitenlandse ambassadeurs. Prijswinnaar van het Liszt concours Christaan Kuyvenhoven ging tijdens de opening van eerdergenoemde tentoonstelling van Museum Speelklok in Guangdong in duet met een zelfspelende piano van het museum.

Verder ging Museum Oud-Amelisweerd (MOA) een samenwerking aan met het Guangdong museum dat in 2017 leidde tot tentoonstelling – Armando & meesterwerken uit de Qing-dynastie.

5.1.4. Onderwijs

“Ons doel is om wereldwijd studenten te helpen succesvol te zijn, dus ook in China. De handelsmissie was een mooie gelegenheid voor ons om te leren over hoe het onderwijs in China georganiseerd is, wat wij daarvan kunnen opsteken en wat wij mogelijk voor het Chinese onderwijs kunnen betekenen.” (Ronald Kouvelt, CEO & Founder, StuComm)

“In de ontmoeting van (jonge) mensen zit de kracht van ontwikkeling opgesloten, naast de mogelijkheid om verbinding te maken en om vooroordelen weg te nemen. Mét mensen, liefst leeftijdsgenoten, spreken over rechten, plichten en samenleving leidt altijd tot meer begrip dan het spreken óver mensen en je verschuilen achter standpunten. En de jongeren van nu zijn de leiders van de toekomst. Als school staan wij aan de basis en hoe breder wij die maken, hoe stevigere de samenleving wordt.” (Egbert Boerma, Corderius College Amersfoort)

Onderwijs is een relatief nieuwe sector die in de belangstelling staat. Tijdens de missies van de afgelopen paar jaren zijn zowel de Hogeschool Utrecht als de Hogeschool Kunsten Utrecht (HKU) uitwisselingen aangegaan met onderwijsinstellingen in Guangdong. Dit heeft o.a. geleid tot een game-jam in 2015, waarbij Chinese en Utrechtse studenten in 48 uur games ontwikkelden met als doel het vergroten van participatie van mensen met beperkingen op de arbeidsmarkt.

Daarnaast gaat het Corderius College uit Amersfoort samenwerken met een school in Guangdong rond het thema robotica in het onderwijs en is er op het gebied van robotica tevens samenwerking tot stand gekomen met twee Chinese bedrijven.

Tijdens de missie van 2019 heeft een van de meegereisde bedrijven dat zich toelegt op uitwisseling tussen onderwijsinstellingen in Guangdong en Nederland twee scholen in China een intentieverklaring tot verdere samenwerking getekend

5.1.5. Duurzaamheid:

“China is belangrijk in economisch opzicht en als partner voor de aanpak van mondiale problemen. We zijn de tweede handelspartner van China in Europa, mede doordat we een logistiek centrum zijn en een hechte relatie hebben met Duitsland. Daarnaast is China een belangrijke partner bij de inspanningen voor hernieuwbare energie en de multilaterale aanpak van klimaatverandering.” (Monika Sie Dhian Ho, politicologe en directeur van Clingendael, het Nederlandse instituut voor internationale betrekkingen, ex-directeur van het wetenschappelijke bureau van de PvdA. Bron: Lichtkogel, Trenddossier 2019/nr2).

De Gemeente Utrecht is in 2018 genomineerd voor de Guangzhou Award for Urban Innovation, een internationale prijs waar diverse internationale netwerken aan verbonden zijn, zoals het UCLG (United Cities and Local Governments) en Metropolis. Utrecht bereikte uiteindelijk de 7e plaats uit inzendingen van 300 steden. Dat leidde tot deze Best Practise publicatie over Utrecht. De wijze waarop de stad Utrecht werkt aan

het bereiken van de SDG's en dat vertaalt naar Gezond Stedelijk Leven voor iedereen in samenwerking met bewoners, bedrijven en instellingen is een goed voorbeeld voor veel steden.

Begin december 2019 bezocht een vertegenwoordiger van de Guangzhou Award Utrecht om in de praktijk te zien hoe dat in Utrecht wordt gedaan. Het rapport dat deze vertegenwoordiger (Hillary Clarke) daarover heeft gemaakt zal in februari 2020 door hen gepresenteerd worden bij het World Urban Forum in Dubai. De vertegenwoordiger heeft al aangegeven terug te willen komen naar Utrecht om diverse artikelen te schrijven over bijvoorbeeld de fietsenstalling, WeDriveSolar, de bij-vriendelijke bushokjes, de aanpak van stichting ANNE et cetera omdat ze de indruk heeft dat meer steden zouden moeten weten hoe Utrecht werkt aan een gezonde, duurzame en sociale stad. Door dit soort initiatieven wordt Utrecht op de kaart gezet in niet alleen Guangdong, maar tevens op andere plaatsen in de wereld die een focus heeft op dezelfde doelstellingen.

Met de ontvangst van inkomende missies uit Guangdong faciliteert provincie Utrecht de uitwisseling met Guangdong op duurzaamheid en circulaire economie. Enkele voorbeelden van delegaties en hun focus:

- 2014: wet- en regelgeving inzake water-, milieu- en energiebeleid en kennisuitwisseling
- 2014: conferentie over energiebesparing en milieubescherming in het provinciehuis in Utrecht met sprekers van RIVM en Ecofys.
- 2015: De provincie Guangdong gaf gelegenheid aan Nederlandse landbouw bedrijven om oplossingen te presenteren voor de problemen in landbouw sector in Guangdong.
- 2016: landbouw; hoe vanuit het provinciale beleid innovatieve oplossingen worden gestimuleerd om de landbouw te verbeteren in combinatie met de ontwikkeling van de natuur in onze provincie.
- 2019: leren over duurzaamheid in landbouw en het stimuleren van duurzaamheid in het provinciale landbouwbeleid.

5.1.6. Life Sciences & Health (LSH):

In China is de opkomst van LSH als belangrijk thema te zien en meer LSH bedrijven uit China kijken ook naar het buitenland voor samenwerking op het gebied van Research & Development (R&D) en investeringen.

De overheid van Guangdong investeert 1,2 miljard euro in 30 ziekenhuizen in de provincie Guangdong om de gezondheidszorg in Guangdong te verbeteren. Daar liggen kansen voor organisaties in Nederland die onder de paraplu van het vriendschapsverdrag tussen Utrecht en Guangdong hun producten en diensten aan kunnen bieden om Guangdong hiermee vooruit te helpen.

De Provincie Utrecht heeft in de afgelopen paar jaar al delegaties van het Guangdong FDA als van de Guangdong Gezondheidsraad ontvangen en vanuit Utrecht Invest zal

meer aandacht gegeven worden aan het bevorderen van R&D samenwerkingen tussen de Utrecht Region (UR) en China.

Het door het Nederlandse Consulaat i.s.m. VWS georganiseerde life sciences & health seminar tijdens de missie in 2019 werd door 21 Chinese bedrijven en investeerders bezocht. Deze hebben contact gelegd over toekomstige samenwerking met het meegereisde Utrecht Science Park (USP) en Hubrecht Organoid Technology, dat wil werken aan verbetering van de gezondheidszorg in China.

5.1.7. Media

De Provincie Utrecht heeft in de afgelopen 25 jaar meerdere keren Chinese media- en TV ploegen mogen ontvangen om hen te woord te staan. Ook in China zijn ten tijde van bezoeken vele interview gegeven aan lokale media, waarmee in Guangdong als een publiek van zo'n 120 miljoen kijkers bereikt kan worden. Daarnaast zijn de provinciale Tv-kanalen Chinawijd te zien waarmee ook publiek buiten Guangdong bereikt wordt.

6. Mensenrechten en cybersecurity

Zedenprediken heeft ook geen zin, zegt Frank Pieke, directeur van het Mercator Institute for China Studies in Berlijn. "Het is overduidelijk dat de Chinese regering onder Xi Jinping een steeds hardere lijn volgt. Maar weigeren nog langer met deze Chinese regering samen te werken, schaadt niet alleen de belangen van de Nederlandse economie en handel, maar maakt samenwerking met China op onderwerpen waar het kan en zelfs moet zoals klimaat, wetenschap en onderwijs op onverantwoorde wijze lastig of zelfs onmogelijk." (Bron FD 30/11/2019)

In de aanloop naar de handelsmissie van 2019 bleken er in Utrecht gevoeligheden te liggen t.a.v. de vriendschapsrelatie met China, met name vanwege de situatie rond mensenrechten en cybersecurity in China. Deze twee punten worden hieronder beschreven.

6.1. Mensenrechten

Diverse organisaties en bronnen waaronder Amnesty International stellen dat de situatie t.a.v. mensenrechten in China is verslechterd. In de kamerbrief van Minister Stef Blok¹⁷ wordt t.a.v. de mensenrechtensituatie in China beschreven hoe de burgerlijke en politieke vrijheden onder druk staan. De grootste zorgpunten zijn hierbij de beperkingen t.a.v. vrijheden (religie, levensovertuiging, meningsuiting etc.) en toenemende strafrechtelijke vervolging. De situatie in Xinjiang en Tibet worden in het bijzonder genoemd, alsmede Christenen, journalisten, LHBTI's en mensenrechtenverdedigers.

In Guangdong gaat het met name om de slechte arbeidsomstandigheden en is het vervolgen van arbeidsrechten-activisten een probleem.

Hoe om te gaan met mensenrechten in China is een vraagstuk waar verschillende ideeën over bestaan. Enerzijds is er de argumentatie dat er geen zaken gedaan zouden moeten worden met een land als China vanwege de schendingen van mensenrechten. Het niet zaken doen stuurt een duidelijk signaal dat men er hier verschillend over denkt. Anderzijds is er de argumentatie dat 'engagement', het zaken blijven doen en in gesprek blijven juist bij zou kunnen dragen aan een verbetering van de mensenrechtensituatie doordat er een dialoog mogelijk is waarin gepraat kan worden over deze zaken.

T.a.v. mensenrechten geeft het coalitieakkoord aan: *"Mensenrechten vragen integrale aandacht, niet alleen in onze relatie met China en de speciale betrekkingen met de provincie Guangdong maar ook bij het Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen en inkoopbeleid"*. Het kabinet heeft daarnaast aangegeven pal voor de universaliteit en ondeelbaarheid van mensenrechten te staan en de mensenrechtensituatie in China op verschillende manieren aan de orde te stellen, waaronder bilateraal, multilateraal/VN-verband, in EU-verband, met bedrijven en met lokale overheden. T.a.v. dat laatste is aangegeven dat er met hen in gezamenlijkheid wordt gezocht naar effectieve manieren

¹⁷ BZDOC-940412845-56, 11 november 2019

waarop zij in hun contacten met China aandacht kunnen besteden aan de mensenrechten.

Voormalig Ambassadeur Kronenberg gaf in de informerende sessie van 22 januari aan dat het de ervaring van de Nederlandse Ambassade is dat het bespreken of aan de orde stellen van een dergelijk onderwerp niet kan vanuit een isolement; een breed pakket van samenwerking is nodig om in de context van een dergelijke brede relatie andere zaken te kunnen bespreken. Dit zal niet werken vanuit een isolement. Een vriendschapsrelatie geeft die context en het verbreken van de band zal het moeilijker maken dergelijke thema's bespreekbaar te maken

Dat het onderwerp inderdaad bespreekbaar is bleek tijdens de laatste handelsmissie, waar provinciebestuurder Robert Strijk de mensenrechten tweemaal ter sprake heeft gebracht. Eenmaal tijdens de officiële ontvangst door de vicegouverneur waarin gesproken werd over 'gedeelde waarden, universele mensenrechten en het verbeteren van de levensstandaard van inwoners van de Chinese provincie inclusief de arbeidssituatie' en daarnaast tijdens een informeel gesprek met de secretaris-generaal van de stadsprefectuur Zhuhai, over armoedebestrijding en emancipatie. Ter voorbereiding op deze gesprekken sprak de gedeputeerde voorafgaand met een uitgebreide delegatie van het ministerie van Buitenlandse Zaken over de situatie in Guangdong en de manier waarop mensenrechten effectief ter sprake gebracht kunnen worden. Ook heeft de gedeputeerde met een mensenrechtenspecialist van Amnesty International over mensenrechten gesproken.

De provincie heeft daarnaast het onderwerp onder de aandacht gebracht van de Nederlandse ondernemers en hen gewezen op het belang te letten op de werkomstandigheden in China en het belang om partners te kiezen die maatschappelijk verantwoord ondernemen hoge prioriteit geven. Door deze awareness kunnen ook bedrijven bijdragen aan het verbeteren van de situatie en tijdens alle bedrijfsbezoeken die tijdens de missie zijn afgelegd is de arbeidssituatie van de medewerkers van het betreffende bedrijf ter sprake gebracht.

De toenmalige mensenrechtenambassadeur gaf aan dat de eerder genoemde game-jam (waarbij Chinese en Utrechtse studenten games ontwikkelden t.b.v. het vergroten van participatie van mensen met beperkingen op de arbeidsmarkt) als voorbeeld hoe decentrale overheden op een creatieve manier impact kunnen hebben op het verbeteren van de mensenrechtensituatie in China. De media-aandacht voor deze game-jam heeft geleid tot meer bewustwording in China over dit onderwerp. Het participerende Chinese bedrijf, een investeerder uit Guangdong in Utrecht, heeft opdracht gegeven voor dit maatschappelijke thema en heeft ook gebruik gemaakt van sociale werkplaatsen bij hun bedrijf in Mijdrecht op introductie van de provincie

Het was niet de eerste keer dat mensenrechten genoemd werden. Op 12 december 2005 werden er door de PvdA-fractie vragen gesteld over berichten in de media dat onder de boerenbevolking in de Chinese provincie Guangdong doden en gewonden waren gevallen tijdens demonstraties/ rellen. De beantwoording van de vragen werd in overleg

met het ministerie van Buitenlandse Zaken en de mensenrechtenambassadeur opgesteld. Het ministerie adviseerde het vriendschapsverdrag te behouden en op ambtelijk niveau de discussie over nieuwe rellen te voeren. Het nationale mensenrechtenbeleid werd via het ministerie gevoerd.

Hierdoor heeft de vriendschapsband toegevoegde waarde om de mogelijkheden die deze band biedt bij aan de door Utrecht beoogde doelen zoals omschreven in het coalitieakkoord en doelstellingen tot 2023 te realiseren en sluit deze tevens aan op de Chinastrategie van het Rijk: ‘Het kabinet is constructief-kritisch ten aanzien van China. Het wil op basis van gedeelde belangen met China samenwerken, met oog voor ideologische verschillen’.

6.2. Cybersecurity

Los van de tragiek die gebrek aan mensenrechten voor de inwoners van China heeft, is de ChristenUnie van mening dat er door gebrek aan naleving van mensenrechten of oneigenlijke verkrijging van technologische kennis of oneigenlijk gebruik van intellectueel eigendom valse concurrentie kan ontstaan voor onze eigen ondernemers of werkenden. (Bron: VERSLAG d.d. 18 september 2019 van de informatieve vergadering van de Statencommissie Bestuur, Economie en Middelen)

“At this time a lot is published with respect to stealing of Intellectual Property. However, my experience is that stealing of Intellectual Property is a worldwide problem, and not only related to China. Larger western cooperation’s have continues fights/lawsuits amongst each other about using / stealing each other IP. Each company when dealing with any another company (worldwide) should keep their IP safe and be cautious.” (Frans Frielink, Ex VP BD GreenPeak)

China is een cyber-supermacht. Het land investeert in diverse sectoren en in mankracht om overall ter wereld haar cybercapaciteit in te zetten om Chinese belangen te behartigen. Cyberspionage uit zich o.a. in digitale spionageaanvallen bij bedrijven, universiteiten en onderzoeksinstituten teneinde informatie over bijvoorbeeld innovatieve technologieën in handen te krijgen¹⁸. De AIVD meldt hierbij dat er vanuit China interesse is in sectoren als Hightech, energie, maritiem en Life Sciences & health. Deze inbreuk om de privacy is schadelijk voor niet alleen bedrijven maar ook burgers.

Dat China naast het gebrek aan respect voor mensenrechten ook weinig waarde hecht aan intellectueel eigendom is een ander punt van kritiek. Het oneigenlijk verkrijgen van technologische kennis en oneerlijk gebruik van intellectueel eigendom schaadt bedrijven en geeft een vals concurrentievoordeel voor Chinese partijen.

Er zijn echter t.a.v. bovenstaande zaken ook partijen die aangeven dat China hier niet uniek in is; ook andere landen doen aan bedrijfsspionage en daarnaast is bescherming van intellectueel eigendom primair een eigen taak van bedrijven.

¹⁸ Beleidsnota “Nederland-China: een nieuwe balans”

Hierin ziet het Rijk een rol voor de provincies weggelegd om voorlichting aan bedrijven te geven over de risico's bij het zakendoen met China zoals op het gebied van cybersecurity.

In samenwerking met Trade and Innovate NL, RVO en een aantal andere Nederlandse regio's, waaronder Utrecht Region, verstrekt de provincie Utrecht informatie aan het bedrijfsleven over zaken doen in China; de kansrijke sectoren, maar ook de risico's en uitdagingen van het Chinese speelveld.

De risico's variëren per sector -en daarbinnen per bedrijf- en zijn te beheersen door een goede voorbereiding en analyse vooraf. Het stelen van intellectueel eigendom is bijvoorbeeld een risico.

Het bedrijfsleven wordt momenteel onder andere al geïnformeerd over de trends en ontwikkelingen, kansen en bedreigingen, bescherming van intellectuele eigendommen en de culturele aspecten bij het zakendoen in China. Dit gebeurt door middel van informatiebijeenkomsten en evenementen in Nederland, o.a. de China Business Week en pre-departure meetings voorafgaand aan een handelsmissie (ook bij provinciale en gemeentelijke handelsmissies). Zo heeft de provincie Utrecht voor de deelnemers van de missie in 2019 een briefing georganiseerd waar het ministerie van Binnenlandse Zaken de veiligheidsaspecten heeft toegelicht.

Naast diverse informatiebijeenkomsten zullen startende ondernemers middels een capability building programma¹⁹ de mogelijkheid worden geboden om zich beter voor te bereiden op het betreden van de Chinese markt, door middel van een intensievere trainingsmodules.

¹⁹ Dit 'capacity building' programma is nog in ontwikkeling

7. Conclusie

De hoofdvraag van de evaluatie luidde:

“Wat is de toegevoegde waarde van het vriendschapsverdrag van de provincie Utrecht met Guangdong, met het oog op de huidige (geo)politieke, maatschappelijke, culturele en economische context van zowel Utrecht als Guangdong, ook in de relatie tot nieuwe Chinastrategie van het Rijk? Is er, alles in ogenschouw nemend, aanleiding om het vriendschapsverdrag stop te zetten of aan te passen?”

- Het vriendschapsverdrag en de wederzijdse investeringen in elkaar van de afgelopen 25 jaar hebben een unieke vertrouwensband gesmeed, waardoor vele mogelijkheden gecreëerd zijn en nog kunnen worden, op divers gebied.
- Het vriendschapsverdrag biedt toegevoegde waarde bij het aantrekken van investeringen uit China en met name Guangdong. Een focus op sectoren die voor de provincie Utrecht van belang zijn, zoals energietransitie, duurzaam en circulair bouwen en andere sectoren kunnen bijdragen aan de gewenste duurzame groei.
- Door Utrechtse bedrijven en kennisinstellingen beter te kunnen positioneren in Guangdong middels de ingangen die door het vriendschapsverdrag ontstaan zijn, speelt de Provincie in op de wens het mkb te ondersteunen bij veranderingen die nodig zijn voor de toekomst.
- Het toerisme vanuit China naar Nederland zal in de komende jaren explosief stijgen. Meer toerisme zorgt voor nieuwe banen in de regio en een verdere economische stimulans. Chinese toeristen geven daarbij het meest uit van alle buitenlandse toeristen aan ons land. Door de bekendheid van Guangdong met Utrecht door de inspanningen van de afgelopen jaren op cultuurgebied (waaronder eerdergenoemd bezoek van de Chinese touroperators aan Utrecht kan de vriendschapsrelatie gebruikt worden Utrecht als duurzame vakantiebestemming verder te promoten, waarbij de nadruk gelegd kan worden op individueel toerisme i.p.v. massatoerisme.
- Ten aanzien van het bespreken van mensenrechten is de toegevoegde waarde van het vriendschapsverdrag dat het onderwerp bespreekbaar is, iets dat vanuit een geïsoleerde positie niet mogelijk zou zijn.

China is een belangrijke speler op de wereldmarkt geworden, op het gebied van handel, investeringen, en vele andere terreinen. Het vriendschapsverdrag met Guangdong geeft Utrecht een voorsprong waar het gaat om samenwerking op divers gebied in die provincie; enerzijds t.a.v. de kansen in potentieel interessante sectoren en anderzijds t.a.v. de uitdagingen die er liggen in en voor de toekomst. Daarmee heeft de band toegevoegde waarde voor de Utrechtse bedrijven en kennisinstellingen. Bovendien speelt het een belangrijke rol bij het realiseren van de verschillende doelstellingen van het huidige

coalitieakkoord²⁰ van de Provincie. Daarnaast geeft het Utrecht de mogelijkheid activiteiten makkelijker uit te breiden naar gebieden buiten Guangdong en het bespreekbaar maken van onderwerpen als mensenrechten.

Kan het vriendschapsverdrag een bijdrage leveren aan de Chinastrategie van het Rijk? Ja, het bilaterale beleid van de Nederlandse overheid krijgt vorm via verschillende spelers. Het beleid wint aan kracht bij nauw contact tussen Rijksoverheid, gemeenten, provincies, bedrijven, academici, en culturele en maatschappelijke organisaties. Hierbij ligt de nadruk bij het beschrijven van de samenwerkingsvormen op het in stand houden en/of versterken van de samenwerking.²¹ In overleg met de overheid en andere lokale overheden kan gezamenlijk bekeken worden *welke aanknopingspunten het Chinese Policy Paper on the European Union (december 2018) biedt, waarin China aangeeft praktische samenwerking te willen verdiepen tussen Chinese en Europese provincies en gemeenten, tussen steden en industriële parken, en tussen steden en bedrijven.*

Diverse partijen geven voorlichting aan bedrijven over bewustwording van risico's bij het zakendoen met China, waaronder cybersecurity. Het Rijk ziet hierin ook nadrukkelijk een rol voor provincies weggelegd. De provincie Utrecht werkt samen met deze partijen en kan de kennis uit de vriendschapsrelatie hierbij inbrengen en daarmee een rol spelen voor partijen door heel Nederland.

Ten aanzien van mensenrechten *'investeert het kabinet in het vergroten van bewustzijn over China onder binnenlandse stakeholders, waaronder lokale overheden. Met lokale overheden wordt in gezamenlijkheid gezocht naar effectieve manieren waarop zij in hun contacten met China aandacht kunnen besteden aan de mensenrechten.'*²² Ook hier kan Utrecht derhalve een rol spelen.

²⁰ Coalitieakkoord 2019-2023 Nieuwe Energie voor Utrecht

²¹ Beleidsnota "Nederland-China: een nieuwe balans"

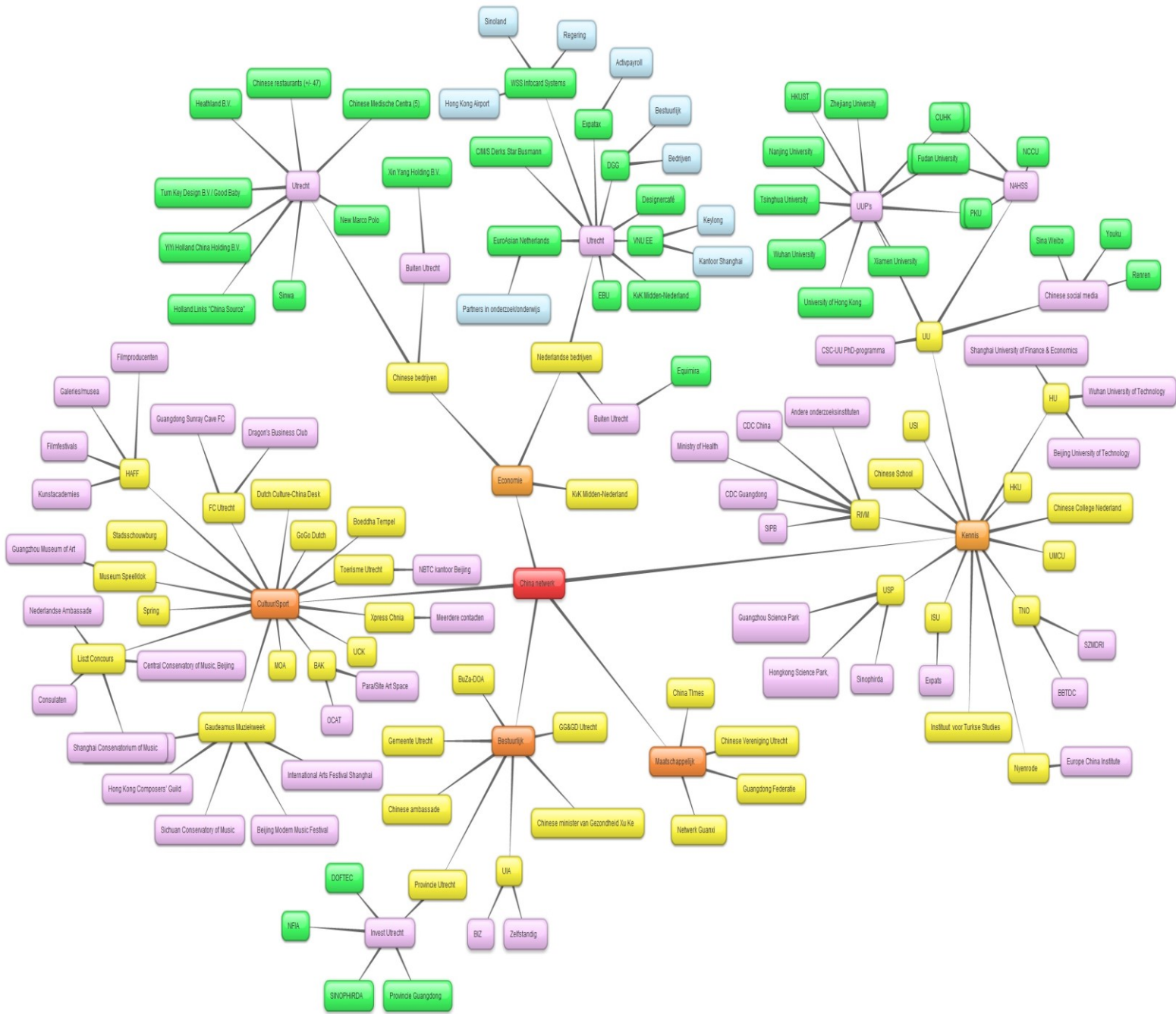
²² Kamerbrief BZDOC-940412845-56

8. Overwegingen

Het al dan niet voortzetten van het vriendschapsverdrag zal een afweging moeten zijn van het belang van de voor- en nadelen van de relatie, gekoppeld aan de mogelijkheden en onmogelijkheden die de relatie biedt de doelen van de Provincie Utrecht te verwezenlijken.

- Het voortzetten van de relatie kan voordeel opleveren voor beide partijen op economisch en cultureel gebied en de mogelijkheid geven maatschappelijke onderwerpen bespreekbaar te maken en/of te houden. Mocht hiervoor gekozen worden dan is het aan te bevelen om -net als bij het besluit in 2010 t.a.v. de intensivering van aandacht voor acquisitie- op alle componenten uit het vriendschapsverdrag met Guangdong een duidelijke doelstelling en doelen te formuleren per sector of aandachtspunt, en deze te uit te werken in een (meerjaren)strategie, idealiter met evaluatiemomenten.
- Het beëindigen van de relatie zal een duidelijk signaal afgeven, waarmee evenwel de mogelijkheid maatschappelijke onderwerpen te bespreken zal verdwijnen. Het zal ook het Kabinet een speler minder geven in haar beleid onderwerpen als mensenrechten op alle fronten aan de orde te willen stellen. Daarnaast is de vraag in hoeverre de economische en culturele uitwisselingen hinder zullen ondervinden voor nu en de toekomst en wat dit zal betekenen voor de internationalisatiedoelen zoals reeds omschreven in de Economische Visie 2020. Mocht hiervoor gekozen worden dan is het van belang te weten dat de relatie, eenmaal verbroken, waarschijnlijk niet meer of zeer moeilijk kan worden hersteld mocht daar in de toekomst behoefte aan zijn. Het verbreken van een relatie in een jubileumjaar zal zeker hard aankomen.
- Naast bovenstaande mogelijkheden is er nog een derde 'optie'; een zogenaamde slapende relatie. Een aantal zusterrelaties bestaan nog wel, maar binnen de relatie vinden weinig tot geen activiteiten (meer) plaats. Dit is meestal het gevolg van langzaam verminderde mogelijkheden, synergie en/of aandacht i.p.v. een bewust besluit. Het niet afbreken van de relatie in tijden van verminderde activiteit geeft echter de mogelijkheid een relatie op een later moment weer nieuw leven in te blazen. Mocht hiervoor gekozen worden dan zou bekeken kunnen worden of activiteiten zouden worden beperkt.

Appendix 1: Mindmap Utrechtrelaties

Appendix 2: Chinarelaties overige provincies

Onderstaand is een verkort overzicht van aan zuster- / vriendschapsrelaties gerelateerde budgetten, FTE en voornaamste gebruik van de budgetten per provincie. Niet alle provincies hebben informatie verschaft en de provincie Zeeland heeft geen China-relatie.

Provincie	Partner(s)	FTE	Budget p.j .	Opmerkingen	Gebruik van budget
Utrecht	Guangdong	0,2	± € 15.000	Geen apart China-budget	Inkomende- en uitgaande missies
Limburg	Sichuan	0,9	± € 20.000	Geen apart China-budget	Inkomende- en uitgaande missies
Gelderland	- Hubei - Shandong - Fujian	1,3	± € 20.000		Reis- en verblijfkosten, representatie, evaluatie
Zuid-Holland	- Hebei - Pudong ²³	0,33 ²⁴	± € 155.000	Dit budget is extern uitbesteed	Inkomende- en uitgaande missies, Website
Overijssel	Liaoning	1 ²⁵	± € 100.000 ²⁶	Geen apart China-budget	Handelsbevordering, acquisitie en reizen
Groningen	- Shaanxi - Hunan	0,2	+ € 3.500	Geen apart China-budget	Inkomende- en uitgaande missies
Friesland	- Heilongjiang - Sichuan	0,6	+ € 50.000	Apart China-budget; strategie voor drie jaar	Inkomende- en uitgaande missies, Website
Drenthe	Shaanxi	0,5 ²⁷	+ € 25.000	Zonder bestuurders geen ambtelijke reizen	inkomende missies (na intake). Vrijwel geen uitgaande missies ²⁸
Noord-Holland	Shandong	onbekend ²⁹	onbekend ³⁰	Geen apart China-budget	Inkomende missies
Noord-Brabant	Jiangsu	2		Geen apart China-budget	
Flevoland	Zhejiang				

²³ Pudong is een district in Shanghai

²⁴ Dit is de eigen FTE binnen de provincie Zuid-Holland. Niet inbegrepen zijn de FTE die zijn uitbesteed

²⁵ 1 FTE voor internationalisering in de breedte. Hiervan is China een onderdeel.

²⁶ ± 135.000 via Oost NL voor activiteiten in Azië, waarvan het grootste deel China, alsook voor de provinciale organisatie ± 10.000 – 15.000 euro

²⁷ Dit is wisselend, maar maximaal 2 dagen per maand

²⁸ Het ter sprake brengen van dossiers als cybercrime en mensenrechten is hierdoor n.v.t.

²⁹ De Chinarelatie is onderdeel van internationalisering. De hierbij gemoeide fte is niet specificeerbaar.

³⁰ De Chinarelatie is onderdeel van internationalisering. De hierbij gemoeide middelen zijn niet specificeerbaar.

Appendix 3: Overzicht handelsdelegaties en bezoeken

In de afgelopen jaren hebben veel bezoeken over en weer plaatsgevonden. Hieronder een overzicht:

Uitgaande delegaties

- Januari 1995 Bezoek o.l.v. CvdK naar Guangdong
- Oktober 1996 Missie o.l.v. CvdK naar Guangdong
- Oktober 1997 Missie o.l.v. CvdK naar Guangdong
- November 1998 Missie o.l.v. CvdK naar Guangdong
- November 1999 Bezoek Dhr. Oudenaarden en Dhr. Rupert aan Guangdong en Hong Kong

- December 2000 Bezoek CvdK en sectorhoofd EZ aan Guangdong en Hong Kong
- Juni 2001 Bedrijvenmissie o.l.v. CvdK – op verzoek van staatssecretaris EZ- aan Guangdong, Hong Kong, Wuhan en Tianjin

- Oktober 2001 Bezoek CvdK naar Guangdong voor opening Makro
- Mei 2004 Delegatie o.l.v. CvdK aan Guangdong, Nanchang en Shanghai
- April 2005 Missie o.l.v. CvdK i.s.m. de ministeries van Economische- en Buitenlandse Zaken, Kamers van Koophandel en de provincie Flevoland

- Feb/ maart 2006 Missie parlementariërs van het Europees Parlement en hoofd Economische Zaken Utrecht naar China

- Oktober 2006 Bezoek CvdK en Dhr. Rupert aan Guangdong
- September 2007 Missie CvdK naar China
- November 2007 Bezoek Gedeputeerde van Cultuur en Dhr. Rupert aan China
- Augustus 2008 Bezoek CvdK naar Beijing
- September 2008 Delegatie Utrechtse kennispartners o.l.v. CvdK naar Guangzhou, Shenzhen, Hong Kong en Shanghai

- November 2009 Bezoek CvdK, Gedeputeerde, Dhr. Rupert en medewerker Cultuur aan Guangdong

- Mei 2010 Dienstreis naar China World Expo Shanghai
- Juni 2010 Reis J. Binnekamp aan Shanghai
- November 2011 Dienstreis o.l.v. CvdK naar Guangdong
- November 2012 Dienstreis o.l.v. CvdK naar Guangdong
- November 2013 Missie o.l.v. Gedeputeerde naar China en Japan
- November 2014 Missie o.l.v. Gedeputeerde naar Guangdong
- November 2015 Missie o.l.v. CvdK en gedeputeerde economische Zaken naar Guangdong

- November 2017 Missie o.l.v. Gedeputeerde economie naar Guangdong
- November 2019 Missie o.l.v.

Inkomende delegaties vanuit Guangdong naar Utrecht

- Juni 1995 Hoge ambtelijke delegatie Guangdong (bezoek DHV, Jaarbeurs, AKZO Nobel)
- Juni 1995 Delegatie o.l.v. Vice-gouverneur (medische zorg en – technologie)

- Januari 1996 Stage medewerker Guangdong Environmental Protection Commission bij DHV en provinciale dienst Waterkwaliteitsbeheer
- September 1996 Delegatie uit Zhongshan city (milieu)
- Mei 1997 Guangdong Provincial People's Congress o.l.v. Vice-chairman
- Februari 1998 Bezoek van de Gouverneur van Guangdong
- Juni 1998 Bezoek van het Guangdong People's Congress, o.l.v. vice chairman of the Standing Committee
- April 2000 Bezoek van de Gouverneur van Guangdong
- Begin 2001 Bezoek van de Gouverneur van Guangdong (o.a. ondertekening Shell contract)
- Juni 2001 Guangdong Agricultural delegation o.l.v. Vice-gouverneur van Guangdong
- September 2001 Delegatie o.l.v. Vice-Chairman van de Standing Committee (afvalverwerking)
- April 2002 Delegatie o.l.v. Vice-Chairman van de standing Committee van het Guangdong People's Congress (o.a. besluitvormingsproces van Westerse overheden)
- September 2002 Delegatie o.l.v. Mr. Xiao Jinzhe
- November 2004 Delegatie Chinese People's Political Consultative Conference (CPPCC) o.l.v. Vice-chairman (bestuurlijke vormgeving en besluitvormingsproces)
- Augustus 2005 Delegatie gezondheidszorg en cultuur (o.a. contact museum van Speelklok tot Pierement, RIVM, UMC, fototentoonstelling Guangdong in Centraal Museum / Oud-Amelisweerd)
- Maart 2006 Delegatie van de China Association for International Friendly Contact (o.a. bezoek KIWA)
- Februari 2008 Delegatie 5de China International SME Fair (promotiebezoek)
- Mei 2008 Delegatie Foshan City (agrarische ontwikkeling)
- September 2008 Delegatie provinciale Comité van Guangdong Chinese People's Political Consultative Conference (CPPCC) (o.a. duurzaamheid en strategie People, Planet en Profit)
- November 2008 Bezoek onderminister van Cultuur van China en tevens directeur Palace Museum Beijing (o.a. bezoek Museum van Speelklok tot Pierement)
- September 2009 Delegatie o.l.v. director of News and Culture Division van het Foreign Affairs Office Guangdong
- Oktober 2009 Delegatie gezondheidszorg
- September 2010 Delegatie o.l.v. Vice-Chairman Guangdong CPPCC
- Juli 2014 Chinese delegatie van SINO-PHIRDA³¹ bezoekt Utrecht Science Park
- Juli 2014 Delegatie van Chinese provincie bezoekt provincie Utrecht³²
- 2014 Wet- en regelgeving inzake water-, milieu- en energiebeleid en kennisuitwisseling

³¹ China Pharmaceutical Industry Research and Development, uit; Persbericht dd. 2 juli 2014

³² Persbericht 11 juli 2014

- 2014 Conferentie over energiebesparing en milieubescherming in het provinciehuis in Utrecht met sprekers van RIVM en Ecofys.
- 2016 Landbouw; hoe vanuit het provinciale beleid innovatieve oplossingen worden gestimuleerd om de landbouw te verbeteren in combinatie met de ontwikkeling van de natuur in onze provincie.
- 2018 Bezoek van een delegatie van Guangdong College ter beoordeling van geneesmiddelen en voedselveiligheid
- 2019 Leren over duurzaamheid in de landbouw en het stimuleren van duurzaamheid in het provinciale landbouwbeleid.
- 2019 Bezoek van een delegatie van de Guangdong gezondheidsraad aan Utrecht

Appendix 4: Resultaten

Er zijn in de afgelopen 25 jaar vele resultaten geboekt. Hieronder een verkort overzicht, waarbij de bezoeken in aanloop van de eerste ondertekening (in de periode 1988 -1994) buiten beschouwing zijn gelaten.

Bezoek januari 1995³³

- Ondertekening van een “agreement for friendly relations”

Verkort overzicht resultaten en activiteiten 1995-2009³⁴

- 1996 opening 80^e Guangzhou Trade Fair
- 1997 ondertekening Huanan-fair Jaarbeurs en overeenkomst Kamer van koophandel Utrecht met Chinese Kamer van koophandel)
- 1998 opening Huanan Fair van Jaarbeurs
- 2001 oplossen problemen tussen nieuw te openen Makro en Chinese autoriteiten
- 2004 kennismaking met nieuwe gouverneur)
- 2005 viering 10-jarig vriendschapsverdrag
- 2006 (maart) gesproken over mogelijke expositie van Museum van Speelklok tot Pierement
- 2006 (oktober) bezoek 100e Guangzhou Trade Fair, ontmoeting met Premier Wen Jiabao
- 2007 (september) opening expositie Museum van Speelklok tot Pierement in Guangzhou, Frans Liszt pianoconcours in Shanghai
- 2007 (november) Sluiting tentoonstelling Museum van Speelklok tot pierement in Guangzhou en ondertekening contract tussen het Palace Museum Beijing en Museum van Speelklok tot Pierement.
- 2008 (augustus) opening Olympische Spelen, kandidatuur Utrecht voor Europese Olympisch Jeugd Festival in 2013
- 2009 viering 30 jaar internationale zusterrelaties Guangdong
- 2007 – ’10 meer dan 15 gezamenlijke restauratieprojecten) tussen Museum van Speelklok tot Pierement en het Palace Museum Beijing

Dienstreis mei 2010 World Expo Shanghai

Uit het verslag van de Provincie Utrecht

- Deelnemende partijen hebben hun bestaande relaties met partijen uit China verstevigd en nieuwe contacten gelegd die tot uitwisseling en zakelijke opdrachten kunnen leiden. De UU heeft een uitwisselingsovereenkomst getekend met Nanjing Universiteit.
- De Hogeschool Utrecht heeft contacten met bedrijven gelegd en daardoor hebben ze 2Q extra stage- en afstudeerplekken in portefeuille.
- De provincie Utrecht heeft de relatie met Guangdong kunnen versterken door ontvangst van een hoge overheidsdelegatie uit Guangdong en bezoek van het Guangdong paviljoen met de

³³ Historisch overzicht Utrecht en Guangdong, versie april 2006

³⁴ Historisch overzicht relatie Guangdong Utrecht sinds 1988

bestuurlijke delegatie.

- Twee Nederlandse ingenieursbureaus werden geïntroduceerd als potentiële opdrachtnemers voor de bouw van een nieuw R&D centrum van Goodbaby in China. Nederlandse gaming bedrijven hebben volop geprofiteerd van de matchmaking tijdens de Utrechtse dagen.
- Nederlandse bedrijven hebben contacten gelegd met Chinese bedrijven om werk aan hen uit te besteden en enkele Chinese gamebedrijven hebben besloten om opdrachten bij Nederlandse bedrijven te gaan neerleggen. Volgens deelnemer Ranj Games zijn "alle bedrijven uit de Nederlandse gamingindustrie schatplichtig aan Utrecht." Ook investeringen hebben een nieuwe impuls gekregen.

Uit het verslag van Holland Knowledge Inc³⁵

- De naamsbekendheid en reputatie van Utrecht is vergroot Utrecht heeft zich gepositioneerd als innovatieve regio, die zowel op het gebied van gaming als duurzaamheid veel aan China te bieden heeft. Dit blijkt uit de evaluatie en gesprekken met verschillende partijen, alsook mediaberichten, websitebezoeken en aanwezigheid van Chinese pers.
- Tijdens de twee gaming dagen hebben de gamingbedrijven het allerbeste laten zien wat Nederland te bieden heeft. Niet voor niks, kozen Ranj games en Houthoff de Utrechtse dagen op de wereldexpo om hun nieuwe serious game 'The Game' te lanceren.
- De Cradle to Cradle dag heeft een verrassend resultaat opgeleverd: door de presentatie van een Cradle to Cradle prototype kinderwagen van het Utrecht bedrijf Turn Key Design, heeft Goodbaby, speelgoed marktgigant in China, besloten om de Cradle to Cradle methodiek verder te implementeren in hun bedrijf en Cradle to Cradle kinderwagens op de markt te brengen. Zij hebben Michael Braungart, grondlegger van de Cradle to Cradle filosofie en keyspeaker op deze dag voor advies en begeleiding gevraagd. Dick Quint, directeur TurnKey Design, stelt dat het programma en de setting van het Holland paviljoen op de wereld expo een grote rol hebben gespeeld om de CEO van Goodbaby te overtuigen van het nut van het Cradle to Cradle concept. De presentatie van Prof. Schropp van Utrecht Universiteit over Lightweight Flexible Solar Cells is een eye opener geweest voor Chinese partijen. Zowel wat betreft de innovatie ontwikkelingen op dit gebied in Utrecht en Nederland, als de toepassingsmogelijkheden van flexibele zonnecellen. Prof. Schropp laat in de evaluatie weten dat er nóg twee zonneceldagen op de World Expo in Shanghai volgen op 18 en 19 oktober. "Het benadrukt de banden Nederland-China die we op zonnecelgebied hebben."
- Het project Happy Health School van de Hogeschool Utrecht won niet alleen de dagprijs op 28 mei, maar kreeg ook de aanmoedigingsprijs op de slotdag en kreeg van de hoofdprijswinnaar Goodbaby het geld (7.000,- Euro) overgedragen voor hun vernieuwende project.
- Uit reacties vanuit de regiegroep blijkt dat Utrecht zich met het Holland Knowledge Inc. programma ook in Den Haag en binnen de H8 heel actief en goed geprofileerd heeft. Ook onze PR aanpak heeft zeker aan de profilering van Utrecht meegewerkt:

³⁵ Holland Knowledge Inc. Utrecht op de wereldexpo in Shanghai 23 t/m 30 mei 2010. Een verslag

- In een artikel in Ons Utrecht zegt creatief directeur van Ranj games uit Rotterdam: "Alle bedrijven uit de Nederlandse game industrie zijn schatplichtig aan Utrecht."
- Er zijn ca 20 verschillende inhoudelijke artikelen over de Utrechtse presentatie op de wereldexpo in de traditionele media verschenen. Ook de China Times en Chinese TV hebben over Utrecht op de wereldexpo gerapporteerd.
- De website heeft het volgens experts goed gedaan, 2350 (1500 unieke) bezoekers in een paar weken voor een nieuwe site is hoog. De filmpjes en journaals op de website zijn t/m 16-6 bijna 3000 keer bekeken. Er zijn 342 volgers op onze twitter, daar komen er nog dagelijks een stuk of vijf bij en er zijn 162 tweets geplaatst.
- Bestaande relaties zijn verdiept en samenwerking en uitwisseling hebben een nieuwe impuls gekregen. Deelnemende partijen hebben hun bestaande relatie met partijen uit China verstevigd en nieuwe contacten gelegd die tot uitwisseling en zakelijke opdrachten kunnen leiden:
 - De Universiteit Utrecht geeft aan dat de hernieuwde en nieuwe contacten die de UU gelegd heeft met Chinese Universiteiten zeker zullen leiden tot nieuwe uitwisseling van studenten.
 - Tijdens de Alumni dag heeft Universiteit Utrecht contacten gelegd met Chinese alumni 's. Deze contacten zijn belangrijk want alumni 's die in Nederland hebben gestudeerd zijn goede ambassadeurs van Nederlandse kennisinstellingen in buitenland.
 - De UU heeft een uitwisselingsovereenkomst getekend met Nanjing Universiteit, zie foto hieronder.
 - De Hogeschool Utrecht heeft contacten met bedrijven gelegd en daardoor hebben ze 20 extra stage- en afstudeerplekken in portefeuille.
 - Provincie Utrecht heeft de bestaande vriendschappelijke relatie met Guangdong kunnen versterken door ontvangst van hoogwaardige overheidsgasten uit Guangdong en bezoek van het Guangdong paviljoen met de bestuurlijke delegatie.
 - De relatie met andere regionale overheden in China is verstevigd: vertegenwoordigers vanuit provincies Zhejiang en Fujian en de gemeente Hangzhou waren eregasten. Utrecht is voor hen nu bekend als een aantrekkelijke vestigingsplaats in Europa. Eregast vanuit Fujian provincie, de heer Wang, heeft zijn hulp aangeboden als Utrecht in Fujian in contact met bedrijven wil komen.
 - Nederlandse gaming bedrijven kregen inzicht in de mogelijkheden die de Chinese markt biedt. . Gaming bedrijven geven aan volop geprofiteerd te hebben van de matchmaking tijdens de Utrechtse dagen. Hieronder enkele voorbeelden die in de evaluatie werden aangegeven:
 - Ranj: Licensing partnership wordt besproken
 - Khaeon: partnership wordt besproken – Studentengame Global Game Jam in gesprek met Disney –
 - Ex Machina: heeft veel nieuwe contacten gelegd
 - NLGD: partnership met Chinese partij, veel nieuwe gaming bedrijven kunnen uitnodigen voor Netherlands Game Festival in Utrecht.
 - Het advocaatkantoor CMS Derks Star Busmann, Van Diepen Van der Kroef Advocaten, Expex, Goodbaby, Nyenrode universiteit, Goodbaby, Desso, partijen van Dutch Sustainable Building platform en andere bedrijven hebben gelegenheid gekregen om hun bestaande relaties uit te nodigen en om hen op VIP niveau te ontvangen. Ze geven aan dat hierdoor niet alleen de bestaande relaties zijn verdiept, maar ook nieuwe contacten zijn gelegd.

- Twee Nederlandse ingenieursbureaus werden geïntroduceerd als potentiële opdrachtnemers voor de bouw van een nieuw R&D centrum van Goodbaby in China.
- Prof. Schropp van de UU heeft sterk geïntensiveerde contacten met een Chinees zonnecelbedrijf en ook verkennende nieuwe contacten met een ander zonnecelbedrijf. Ook de opgedane contacten met aanwezige Nederlandse organisaties (gemeente, provincie, bedrijfsleven) zijn zeer nuttig. - De externe delegatieleden van de HU, UU, KvK en het bedrijf Movares geven aan de samenwerking met Utrechtse partijen en versterking van het netwerk enorm te waarderen.
- Investerings hebben een nieuwe impuls gekregen. Drie buitenlandse bedrijven, waarvan één bedrijf in mobiele technologieën uit Rusland met een jaaromzet van 120 miljoen, twee bedrijven in duurzaam vervoer en duurzame energie uit China, hebben aangegeven dat ze interesse hebben zich in Utrecht te vestigen:
 - Het grootste gaming bedrijf uit China dat we bezocht hebben, heeft ook de intentie uitgesproken om zich binnen drie jaar in Utrecht/Nederland te willen vestigen.
 - Een bedrijf in high end outdoor kleding heeft toegezegd om hun showroom in Utrecht te openen en eventueel ook in Utrecht te kijken of er een distributie centrum geopend kan worden.
 - Een ander bedrijf, ontwerper en producent van meubels, overweegt om haar Europese hoofdkantoor in Utrecht te openen. Door het bedrijfsbezoek van de Utrechtse delegatie staan we op hun netvlies als het over een mogelijke vestigingsplaats in Nederland gaat.
 - We hebben 3 reeds in Utrecht gevestigde bedrijven in China bezocht: VNU Exhibitions Asia, Goodbaby en CMS Derks Star Busmann. Door de bedrijfsbezoeken van de bestuurlijke delegatie is de relatie verstevigd en wederzijdse waardering gegroeid.

Dienstreis juni 2010³⁶

- Aandacht voor expertise die is ontwikkeld in Utrecht op gebied van waterzuivering en watermanagement.

Dienstreis November 2011³⁷

- Op basis van de statenbrief dd. 7 februari 2011 "nadere invulling relatie met Guangdong op het gebied van acquisitie", is in de missie van november 2011 een aantal economische en acquisitie activiteiten ontplooid, i.s.m. o.a. de ministeries van ELI (Netherlands Foreign Investment Agency) en Buitenlandse zaken (Consulaat Generaal Guangzhou). Er zijn netwerkbijeenkomsten georganiseerd en contacten gelegd om tot structurele samenwerking en uitwisseling op het gebied van acquisitie te komen. Bedrijven en organisaties zijn bezocht in Guangzhou, Shenzhen, Zhuhai en Hongkong, die voor de acquisitie van Chinese investeringen in Utrecht van belang zijn. Ook hebben wij een aantal Nederlandse bedrijven, dat met ons meereisde, op hun verzoek in contact gebracht met Chinese bedrijven en geïntroduceerd bij relevante instellingen.
- FC Utrecht hebben wij in contact gebracht met de provincie Guangdong en de steden Guangzhou en Shenzhen en twee topclubs uit de Superliga van China: Guangzhou Evergrande en Shenzhen Ruby. FC Utrecht wil graag een relatie aangaan met een Chinese topclub en heeft de provincie

³⁶ uit: Verslagen missies 2010 – 2014, Dienstreis naar Shanghai

³⁷ uit: Verslagen missies 2010 – 2014, Statenbrief Nr. 80A7E7B4

gevraagd hen daarbij te begeleiden en te faciliteren. Vanuit de beide steden is aangegeven dat zij een vriendschapsrelatie met de stad Utrecht ambiëren.

- De Hogeschool Utrecht zou graag een relatie willen aanknopen met een gerenommeerde universiteit of hogeschool in Guangdong. De voorzitter van de Hogeschool Utrecht heeft de CvdK gevraagd tijdens zijn onderhoud met de Gouverneur van Guangdong af te tasten welke universiteit of hogeschool in Guangdong in een dergelijke relatie geïnteresseerd is. Dit punt is geagendeerd met de Gouverneur. De CvdK heeft namens de HU brieven aan de beide universiteiten overhandigd.
- Het Initiatief Duurzame Handel, een publiek-privaat initiatief met een fonds van vele tientallen miljoenen euro's en met partners als het ministerie van Buitenlandse zaken, Ahold, Ikea, FNV Bondgenoten, Solidaridad, G-Star Raw, Philips etc. heeft de CvdK gevraagd op hoog niveau deuren te openen in de Chinese topregio Guangdong. Het IDH is door het ministerie van Buitenlandse zaken gewezen op de bijzondere relatie, die de provincie Utrecht met Guangdong heeft. Het Initiatief Duurzame Handel (IDH) brengt publieke en private krachten, kennis, ambities en belangen samen om internationale handelsketens te verduurzamen. Dat draagt bij aan het wereldwijd bestrijden van armoede, bescherming van het milieu, en maakt duurzame handel tot norm. Doel van het gesprek in Guangdong was voor IDH "om een constructieve 'local government engagement' te krijgen voor het ambitieuze programma om de Pearl River Delta, basis van de frontrunners in de elektronica sector (Philips, Dell, HP etc.) te verduurzamen t.a.v. werkomstandigheden, 'worker-management relations' en energie". Dit overleg is succesvol verlopen en IDH is inmiddels in gesprek met de autoriteiten van Guangdong.

Dienstreis November 2012³⁸

- De provincie Utrecht is door de Gouverneur van Guangdong uitgenodigd deel te nemen aan de International Week on Cooperation and Exchanges 2012, die de provincie Guangdong in de laatste week van november 2012 organiseerde voor haar internationale relaties. De commissaris van de Koningin Utrecht werd officieel door de Gouverneur van Guangdong gevraagd om op deze International Week on Cooperation and Exchanges 2012 te spreken namens de vertegenwoordigde internationale regio's in de wereld. Ook is de CvdK Utrecht gevraagd samen met een aantal hoge Chinese gasten, waaronder de minister van Economische zaken van de Volksrepubliek China, de openingshandeling te verrichten. Tijdens deze missie is een aantal verschillende activiteiten gecombineerd. Zo werden in of naast het officiële programma in nauwe samenwerking met het Nederlandse consulaat, onderdeel van het Ministerie van Buitenlandse zaken, bedrijven bezocht en netwerkbijeenkomsten georganiseerd en werd het directe contact tussen de CvdK Robbertsen en Gouverneur Zhu Xiaodan van Guangdong benut om diverse zaken met de vertegenwoordigers van de provincie Guangdong te bespreken, zoals o.a. de wensen van FC Utrecht en de Hogeschool om contacten op te bouwen in Guangdong en de contacten tussen Guangdong en het initiatief duurzame handel (IDH) dat een boost heeft gekregen nadat de provincie Utrecht het (IDH) vorig jaar heeft geïntroduceerd bij de Gouverneur van Guangdong.

³⁸ uit: Verslagen missies 2010 – 2014, Statenbrief Nr. 80DCFBE5

Missie November 2013³⁹

- Een hightech bedrijf uit Guangdong heeft besloten haar Europees hoofdkantoor in de provincie Utrecht te vestigen en een joint venture op te zetten met een Nederlands bedrijf in de provincie Gelderland. Dit levert 10 nieuwe arbeidsplaatsen op.
- Twee Japanse life science bedrijven overwegen zich in de provincie Utrecht te vestigen en een bestaand bedrijf overweegt haar activiteiten hier uit te breiden.
- We verwachten 2 missies naar onze regio van potentiële investeerders; een life science missie vanuit het science park in Guangzhou en een missie vanuit de stad Zhuhai. Deze stad wil ook graag economische samenwerking met een stad in de provincie Utrecht aangaan.
- Om de economische samenwerking tussen Guangdong en Utrecht verder vorm te geven, komt er een lokaal aanspreekpunt van Guangdong in Utrecht en vice versa.
- Voor de meereizende bedrijven was de acquisitiereis veelbelovend. Eén van hen verwacht in China een omzet te behalen van 1 tot 1.5 miljard dollar over 2 jaar.

Missie November 2014⁴⁰

- WSS en Grontmij hebben vervolgafspraken gemaakt voor samenwerking met staatsbedrijf Guangye.
- Tang Bridge Consultancy is onze netwerk partner in China geworden en zal de provincie Utrecht promoten bij Chinese investeerders.
- De provinciale overheid van Guangdong heeft steun toegezegd voor een bezoek begin 2015 om een nieuw op te zetten investeringsfonds onder de aandacht te brengen van Chinese investeerders. De provinciale overheid van Guangdong heeft toegezegd een uitgaande missie naar Utrecht te organiseren onder leiding van hun (Vice) Gouverneur rond de Grand Depart van de Tour de France in Utrecht om de 20ste verjaardag van het vriendschapsverdrag Utrecht - Guangdong te vieren.

Missie November 2015⁴¹

- Een contract, twee MoU's (Memorandum of Understanding) en een Letter of Intent tussen Nederlandse en Chinese partijen die van groot belang zijn om in Guangdong voet aan de grond te krijgen, getekend in aanwezigheid van beide gouverneurs.
- Voor de deelnemende bedrijven zijn deuren in China geopend om nieuwe business te genereren. Een delegatiedeelnemer heeft door deze missie toegang gekregen tot 4 bedrijven met een jaaromzet van meer dan 1 miljard dollar en heeft contact gelegd met een bedrijf in een nieuw marktsegment, met een potentiële aanvullende jaaromzet van meer dan 100 mln. dollar. Een

³⁹ Statenbrief 80F36333, dd. 25 februari 2014: Verslag acquisitiereis naar China en Japan 2013

⁴⁰ Verslag missie China November 2014,

⁴¹ Statenbrief 817A9E2C, dd. 26 januari 2016: Verslag missie naar China november 2015

andere deelnemer heeft het verzoek gekregen om samen met een Chinese partij tot een contract te komen en een bedrijf kwam thuis met twee concrete opdrachten.

- Ondertekening van het vernieuwde vriendschapsverdrag met de provincie Guangdong.
- HKU kreeg het aanbod om structureel stagiaires te plaatsen bij een van de grootste uitgevers van China.
- Daarnaast kreeg HKU van een museum uit Guangdong de vraag om trainingen te verzorgen voor curatoren en kinderprogramma's te ontwikkelen.
- In 48 uur is het teams van HKU en Chinese studenten gelukt om speelbare games te ontwikkelen met kans op commercieel succes. Door de media aandacht voor de game jam heeft het onderwerp "participatie van mensen met beperkingen op de arbeidsmarkt" bekendheid in Guangdong gekregen, heeft HKU zich kunnen positioneren als een top onderwijsinstelling voor gaming en hebben wij Nederland en Utrecht als 'gaming gateway to Europe' op de kaart gezet.
- Bij twee Chinese gaming bedrijven en twee Chinese hightech bedrijven is interesse gewekt voor Utrecht als mogelijke Europese vestigingslocatie.
- DOFTEC heeft aangegeven in 2016 delegaties met potentiële investeerders naar Utrecht te sturen.
- Bij de huidige investeerders in Utrecht is "goodwill" gecreëerd om in Utrecht te blijven investeren en uit te breiden.
- Op cultureel gebied is de basis gelegd voor samenwerking tussen musea en zijn de 5 Utrechtse kasteelmusea onder de aandacht gebracht van Chinese touroperators.

Missie November 2017⁴²

- Tijdens de bedrijfsbezoeken, seminars en netwerkbijeenkomsten hebben de deelnemers aan de missie een groot aantal veelbelovende contacten gelegd. Uit hun terugkoppeling blijkt dat zij tevreden zijn over het resultaat en druk bezig zijn met de opvolging (verzoeken om informatie, vervolgspraken, identificeren en uitwerken van projecten, stages HKU studenten).
- Er was veel aandacht voor de regio Utrecht in de Chinese pers. Naar aanleiding van het persontbijt zijn meerdere artikelen over de regio Utrecht in de Chinese pers verschenen en heeft een TV en radioploeg uit Guangdong een bezoek aan Utrecht gebracht.
- Bij 2 bedrijven is sprake van een mogelijke uitbreiding van activiteiten in de provincie Utrecht naar aanleiding van het bezoek aan het Chinese hoofdkantoor. Bij 2 andere bedrijven is de aandacht gevestigd op de regio Utrecht als ideale vestigingslocatie om hun Europese ambities te verwezenlijken.

⁴² Statenbrief 81C721EC: Resultaten China missie 2017

- Tijdens de officiële ontvangst door de Vice Gouverneur van Guangdong is er een contract afgesloten voor de bouw van een mechanisch-biologische afvalverwerkingsfabriek. Ook is er een intentieverklaring getekend voor de overgang van een olie naar een gas (LNG) gestookte fabriek.
- Naar aanleiding van de veldbezoeken en het seminar over glastuinbouw overweegt een Chinese delegatie van academische experts en bedrijven een vervolgbezoek te brengen aan Nederland.
- Een Chinees bedrijf is in contact gebracht met het 3DMedical Fieldlab op het Utrecht Science Park. Een delegatie uit China heeft het Fieldlab inmiddels bezocht.
- MOA heeft in Guangzhou 3 tentoonstellingen en een symposium in voorbereiding en is gevraagd om met de Armando tentoonstelling ook naar Zhuhai te komen. Verder heeft MOA contacten gelegd met potentiële sponsors. - Utrecht Marketing verwacht op korte termijn verzoeken van Chinese touroperators voor maatwerkprogramma's waarbij de nadruk op kwaliteit ligt. Het Utrechtse aanbod sluit hier goed bij aan.

Missie November 2019⁴³

“Het mag duidelijk zijn. Het liefst ziet de ChristenUnie dat de handelsmissie helemaal niet doorgaat.” (CU statenlid dhr. van Oort, vergadering van Provinciale Staten dd. 25/09/19)

“Ik denk dat, als we niet in het kielzog van jou als gedeputeerde en onder de vlag van de provincie Utrecht waren meegereisd, deze deur gesloten was gebleven voor een klein bedrijf als Headcandy. Dankzij de 5 minuten pitch die ik daar heb gegeven, staat er reeds een geplande afspraak in Berlijn om door te praten over de items die ik heb laten zien. Een beter resultaat was niet denkbaar.” (Jasper Vis, founder Headcandy)

Algemeen

- Tijdens de bedrijfs- en scholenbezoeken, seminars en netwerkbijeenkomsten zijn door deelnemers aan de missie een groot aantal relevante contacten gelegd. Uit hun terugkoppeling blijkt dat zij zeer tevreden zijn over het resultaat en druk bezig zijn met de opvolging (verzoeken om informatie, vervolgafspraken, identificeren en uitwerken van projecten, aangaan van samenwerkingsverbanden en uitwisselingsprogramma's).
- In hun mondelinge en schriftelijke terugkoppeling benadrukken de deelnemers het belang van de rol die overheden spelen bij het zakendoen in China. Deze is veel groter dan in Nederland. Meerdere deelnemers hebben aangegeven dat de contacten die zijn gelegd op hoog niveau met Chinese overheid en het bedrijfsleven zonder de provincie niet mogelijk waren geweest. En dat bovendien door de missie meerdere kleinere deelnemende bedrijven de juiste gesprekken hebben kunnen voeren, waar anders deuren waarschijnlijk voor hen gesloten waren gebleven.

Mensenrechten

- Ter voorbereiding op de missie heeft de gedeputeerde gesproken met een uitgebreide delegatie van het ministerie van Buitenlandse Zaken over de situatie in Guangdong en de manier waarop mensenrechten effectief ter sprake gebracht kunnen worden. De gedeputeerde heeft daarnaast

⁴³ Statenbrief 82018452, dd. 7 januari 2019, Verslag missie naar Guangdong, China 9-16 november 2019

met een mensenrechtenspecialist van Amnesty International over mensenrechten gesproken. Ook is voor de deelnemers een briefing georganiseerd waar het ministerie van Binnenlandse Zaken de veiligheidsaspecten heeft toegelicht.

- Tijdens de officiële ontvangst door de Vice Gouverneur van Guangdong heeft er een dialoog met de gedeputeerde plaatsgevonden over o.a. gedeelde waarden, universele mensenrechten en het verbeteren van de levensstandaard van inwoners van de Chinese provincie inclusief de arbeidssituatie. De onderwerpen sloten aan op het onlangs door de Chinese provincie opgestelde plan over de ontwikkeling van Guangdong tot 2022 e.v. Daarin is het verbeteren van de levensstandaard als een van doelstellingen geformuleerd. Het gesprek vond, mede door ons langjarige contact met de provincie, in goede sfeer plaats.
- In het meer informele gesprek met de Secretaris Generaal van Zhuhai heeft de gedeputeerde gesproken over de opgave van o.a. armoedebestrijding en emancipatie.
- Tijdens alle bedrijfsbezoeken die tijdens de missie zijn afgelegd is de arbeidssituatie van de medewerkers van het betreffende bedrijf ter sprake gebracht.

Duurzaamheid

- De gedeputeerde heeft Shenzhen bezocht. Daar rijden 20.000 bussen op elektriciteit. Deze stad Shenzhen wordt als living lab gebruikt en is wat betreft elektrisch rijden een voorbeeld voor de rest van China.
- De gedeputeerde heeft in Guangzhou het van oorsprong Utrechtse bedrijf SHV bezocht, dat daar een tankstation heeft geopend voor vrachtwagens die rijden op waterstof. Zij zijn van plan dit te gaan uitrollen over heel China. Dankzij het bezoek van de gedeputeerde heeft SHV een intentieverklaring kunnen tekenen met een lokaal bedrijf uit Zhuhai, in aanwezigheid van de Vice Gouverneur. Deze intentieverklaring ging over een ander onderwerp, maar de directeur van SHV was de provincie dankbaar dat hij via deze weg enkele hoogwaardigheidsbekleders van Guangdong heeft kunnen spreken.
- Naar aanleiding van een bezoek aan hun hoofdkantoor, overwogen drie Chinese bedrijven een mogelijke uitbreiding van hun activiteiten in de provincie Utrecht. Deze bedrijven passen alle drie bij het profiel van Gezond Stedelijk Leven: een bedrijf maakt laadpalen voor elektrische auto's, het tweede specialiseert zich in 3D-printing voor medisch doeleinden en de derde partij produceert zeer dunne zonnepanelen die toegepast kunnen worden in ramen en gevelbekleding. Het laatste bedrijf onderzoekt tevens of samenwerking met UU mogelijk is.

Life sciences and health:

- Het door het Nederlandse Consulaat i.s.m. VWS georganiseerde life sciences & health seminar is door 21 Chinese bedrijven en investeerders bezocht. Zij hebben contact gelegd over toekomstige samenwerking met het meegereide Utrecht Science Park (USP) en Hubrecht Organoid Technology, dat wil werken aan verbetering van de gezondheidszorg in China.
- Het USP heeft contacten gelegd met science parken en opleidingscentra in Guangzhou en Shenzhen met als doel een softlandingprogramma op te zetten.

Onderwijs

- Tijdens de bijeenkomst met de Vice Gouverneur is een intentieverklaring getekend voor samenwerking tussen de Hogeschool Utrecht en de Guangdong University of Foreign Studies. Ook heeft de HU mogelijkheden voor stages voor studenten en gezamenlijke programma's onderzocht.
- Het Corderius College uit Amersfoort gaat samenwerken met een school in Guangdong rond het thema robotica in het onderwijs. Daarnaast is samenwerking tot stand gekomen met twee Chinese bedrijven.
- Rector Egbert Boerma zegt daarover in zijn terugkoppeling over de missie: "Mét mensen, liefst leeftijdsgenoten, spreken over rechten, plichten en samenleving leidt altijd tot meer begrip dan het spreken óver mensen en je verschuilen achter standpunten. En de jongeren van nu zijn de leiders van de toekomst. Als school staan wij aan de basis en hoe breder wij die maken, hoe stevigere de samenleving wordt."
- Een meegereisd bedrijf dat zich toelegt op uitwisseling tussen onderwijsinstellingen in Guangdong en Nederland heeft met twee scholen in China een intentieverklaring tot verdere samenwerking getekend.

Cultuur en Media-aandacht

- Na het officiële ontvangst door de Vice Gouverneur van Guangdong hebben twee jonge Utrechtse musici een concert verzorgd voor lokale netwerkpartners, de delegatie en enkele buitenlandse ambassadeurs.
- Voorafgaand aan de missie was een interview opgenomen met gedeputeerde Strijk. Ter plaatse heeft een Tv-ploeg de delegatie een dag gevolgd en daarvan verslag gedaan op Guangdong TV, dat een bereik heeft van 120 miljoen kijkers.